

2022

ARCHEOLOGIENOTA Speldenstraat 1-5 te Gent (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 909

Stijn Van Lancker

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 909

Archeologienota Speldenstraat 1- 5 te Gent (Oost-Vlaanderen).

STIJN VAN LANCKER

Colofon

Uitgever	ADEDE bv
Jaar van uitgave	2022
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bv. ADEDE bv is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

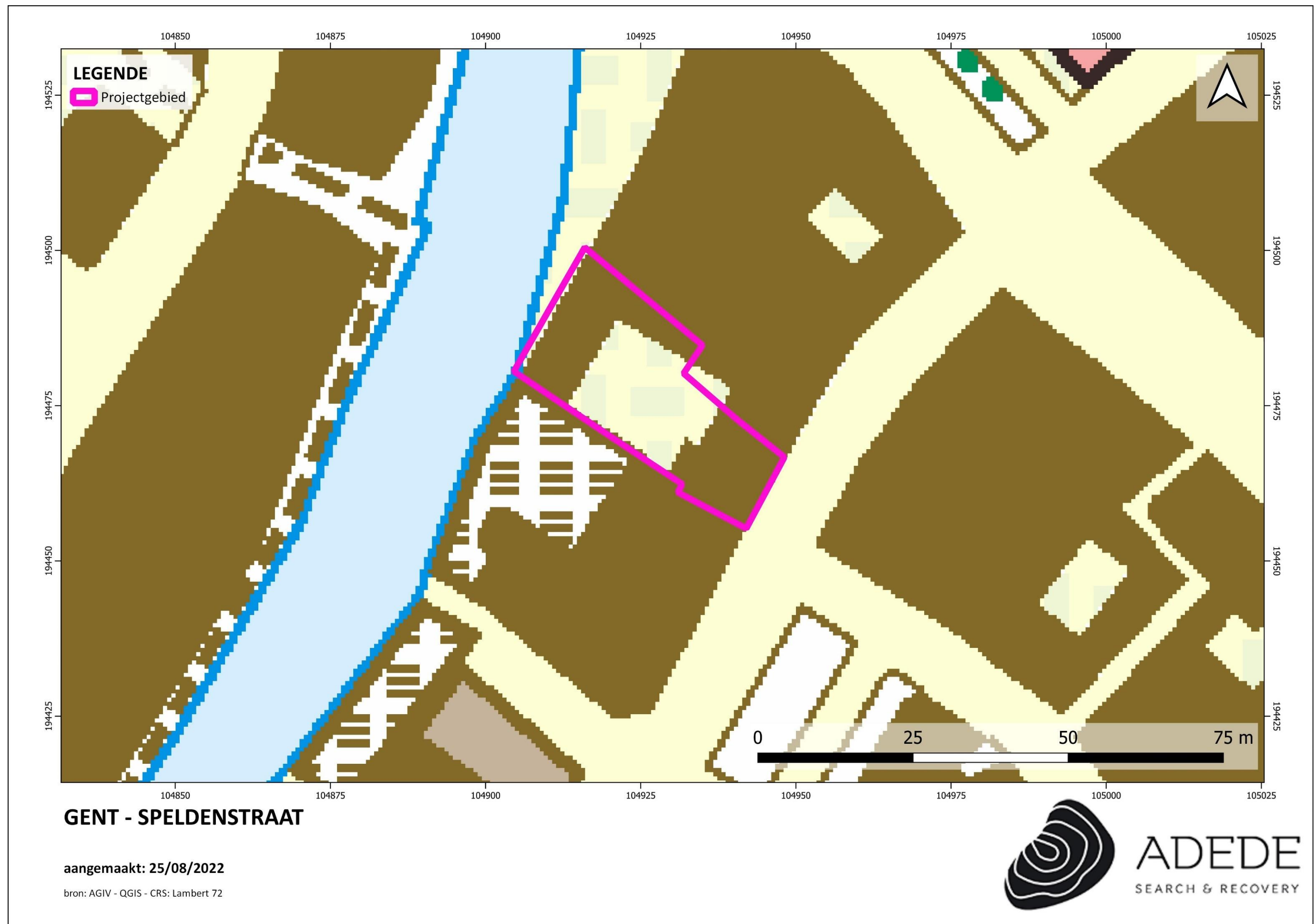
Inhoudsopgave

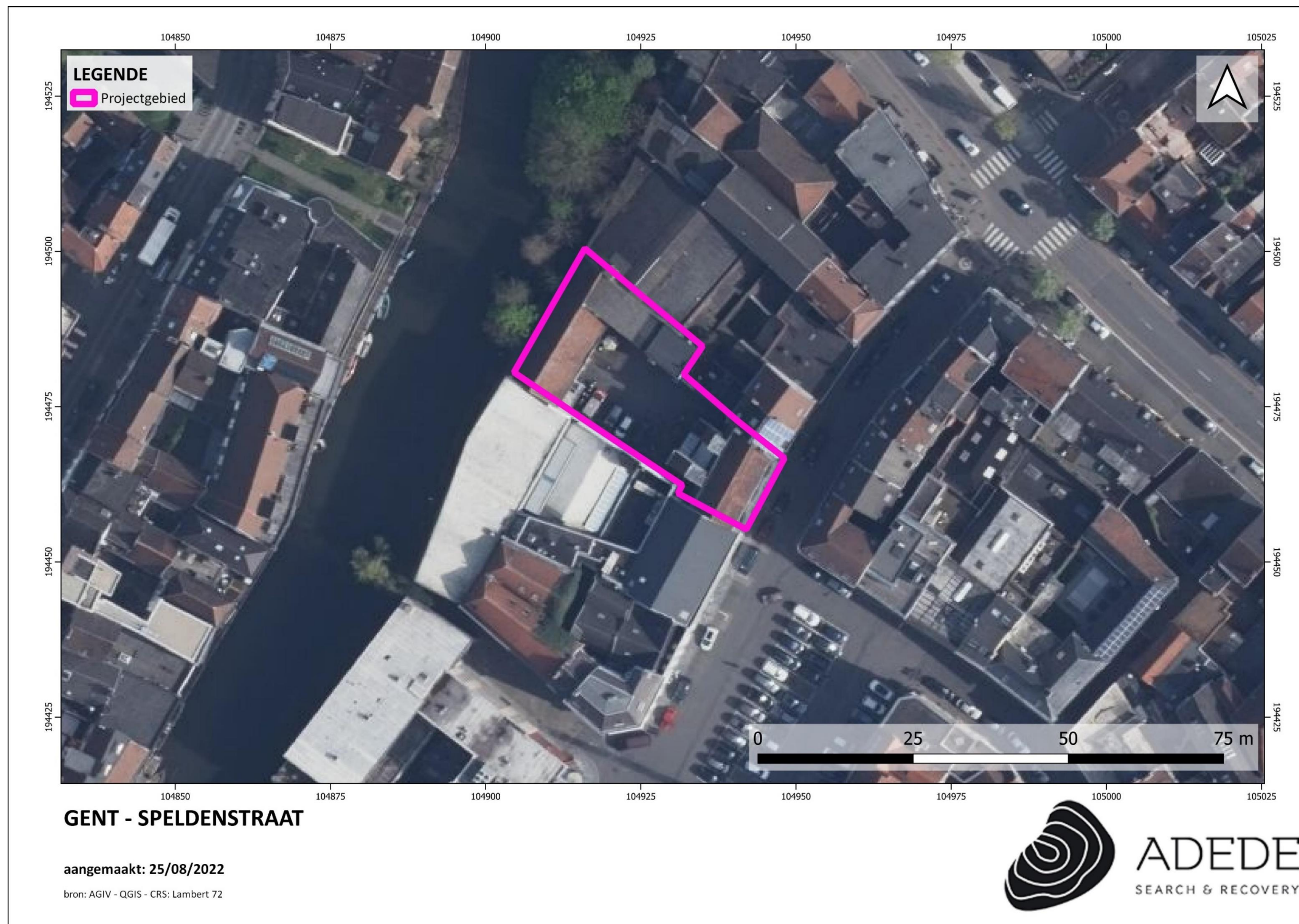
1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 10 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 11 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 13 -
2.6	Randvoorwaarden	- 16 -
2.7	Werkwijze	- 17 -
3	Assessmentrapport.....	- 47 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 47 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 49 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 49 -
3.2.2	Quartaair geologisch	- 50 -
3.2.3	Bodem	- 51 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 51 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 52 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 53 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 54 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 55 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 57 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 57 -
3.3.2	Bouwgeschiedenis van het projectgebied.....	- 59 -
3.3.3	Historisch kaartmateriaal	- 62 -
3.3.3.1	Kaart van Jacob van Deventer (halverwege 16 ^{de} eeuw).....	- 62 -
3.3.3.2	Civitates Orbis Terrarum (Braun en Hogenberg, 1572) Fout!	Bladwijzer niet
	gedefinieerd.	
3.3.3.1	Gandavvm vulgo Gent (Sanderus, 1641).....	- 65 -
3.3.3.2	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 66 -
3.3.3.3	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 67 -
3.3.1	Luchtfoto 1971	- 68 -

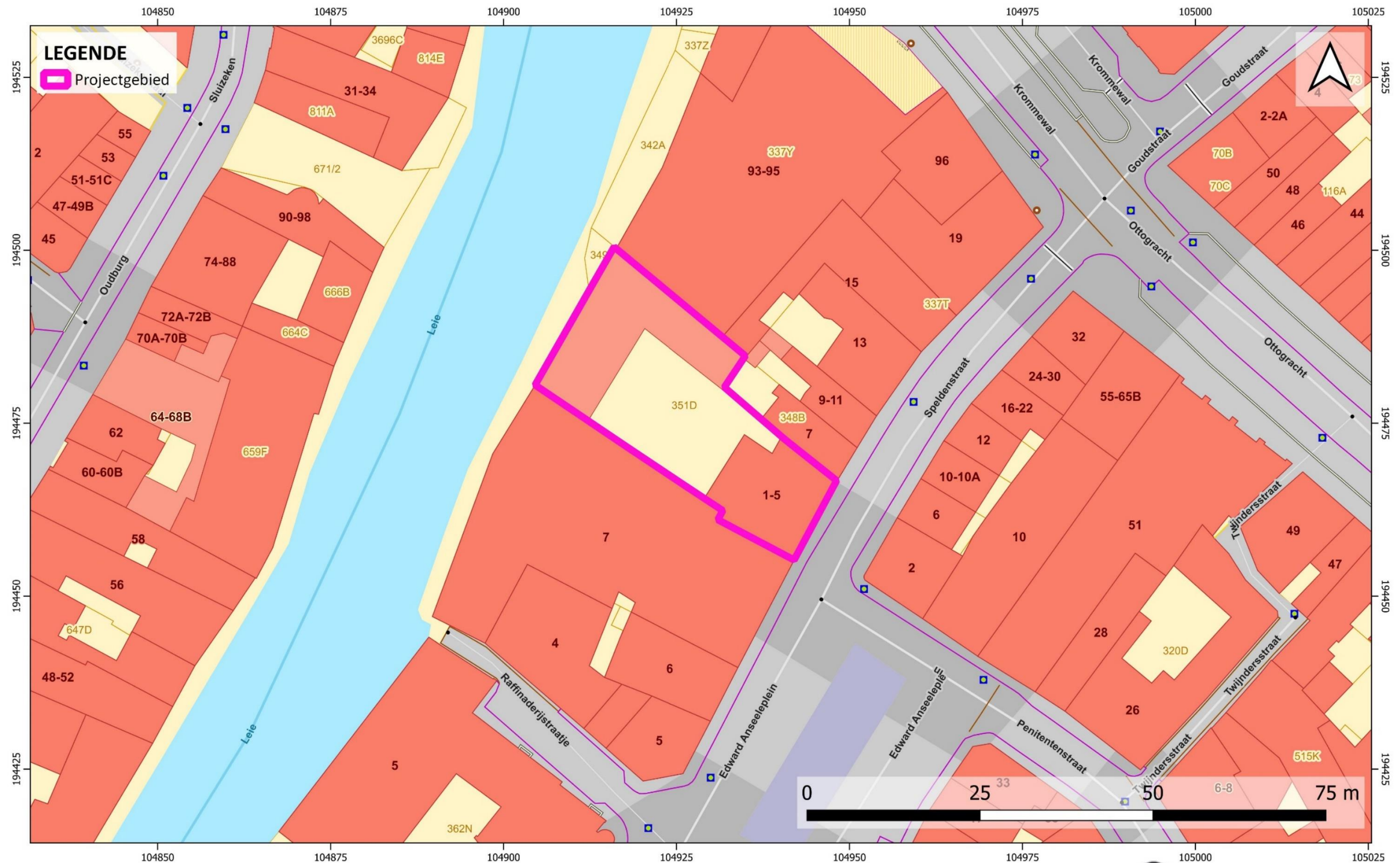
3.3.2	Luchtfoto 1979-1990	- 69 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 71 -
3.4.1	Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving.....	- 71 -
3.4.2	CAI Indicatoren	- 72 -
4	Besluit	- 77 -
5	Bibliografie.....	- 82 -
6	Lijst van figuren	- 84 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2022I17
Site	Gent – Speldenstraat
Projectsigle ADEDE	GEN-SPE
Ligging	Speldenstraat 1-5 9000 Gent
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgw werken	Sloop van bestaande gebouwen; Bouw van twaalf wooneenheden
Uitvoerder	ADEDE bv
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	David Janssens OE/ERK/Archeoloog/2018/00215
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bv
Grootte projectgebied	Ca. 824 m ²
Periode uitvoering	Augustus 2022
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Zie p. 9

GENT - SPELDENSTRAAT

aangemaakt: 25/08/2022

bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het onderzoeksgebied werd voorafgaand nog geen archeologisch onderzoek verricht. In de onmiddellijke en ruimere omgeving echter wel, deze vaststellingen worden toegelicht in het assessmentrapport.

Er werd wel een CAI-melding gemaakt van een bestaand gebouw dat binnen het projectgebied valt. Dit is echter geen resultaat van een diepgaand archeologisch onderzoek.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handeling binnen een vastgestelde archeologische zone (de historische stadskern van Gent). Aangezien het perceeloppervlak bovendien 300m² of meer beslaat met een oppervlakte van minimum 100m² bodemingreep, is de initiatiefnemer verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.¹

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?

¹ <https://www.onroerenderfgoed.be/een-archeologisch-onderzoek-nodig>

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied is een ca. 824 m² groot perceel (Kadastrale ligging: Afdeling 2, Sectie B, nr 351 D00) gelegen in de Speldenstraat 1-5 in het historische centrum van Gent.² Het projectgebied bestaat uit een burgerhuis (voorgebouw), een achtergebouw, een zijgebouw en een verharde binnenplaats. In de achterbouw, uitziend op de Leie, bevinden zich de resten van een voormalige stoom-houtzagerij uit tweede kwart 19de eeuw.³

Voorgebouw (Blok A):

Het voorgebouw (gebouw A) kent een onregelmatige vorm en is ca. 14,64 meter hoog. Aan de straatkant is het gebouw 12,90 meter lang. De diepte van het gebouw varieert tussen ca. 10,50 meter en 16 meter. Het gebouw verbreedt naar achteren toe. Het gebouw kent vier bouwlagen: een kelder, het gelijkvloers, en twee verdiepingen. Het niveau van de kelder is ca. 2,40 meter diep.

Het gelijkvloers en de eerste verdieping zijn om en bij de 4 m hoog. De statige gevel is gebouwd naar een ontwerp van bouwmeester Ferdinand Dierkens uit 1903. Op het gelijkvloers waren vroeger een apotheek en een winkel met een eigen voordeur met daarnaast de doorrit naar het achtergebied. Momenteel zijn de twee ingangen dichtgemaakt en verloopt de toegang via de naastliggende doorrit. Het hele gebouw is inmiddels ingericht als kantoorgebouw. Op de verdiepingen is de voorgevel duidelijk 3-ledig opgebouwd met gelijke hoge ramen op niveau +1 en grote dakkapellen in het mansardedak. De trappenpartijen situeren zich achter het hoofdvolume tussen een aanbouw van 1989. Binnenin op de verdiepingen lopen diverse kamers momenteel in elkaar over en is de oorspronkelijke opdeling van de 2 woningen nog moeilijk afleesbaar. Naast de driedeling van het pand zijn ook de hoge ruimtes kenmerkend. Deze zijn voornamelijk ingegeven vanuit gevelesthiek en inpassing in de bestaande context. De grote raampartijen op de voorgevel zorgen voor een overvloedige en aangename inval van natuurlijk daglicht. Het gebouw is een baksteenconstructie met een stenen vloer boven de kelder en houten verdiepingsvloeren. De gevels zijn in zichtbaar metselwerk. Aan de straatkant in geel-oranje baksteen met gecementeerde velden (vroegere reclame- en informatiepanelen). Pui en drielichten van bovenverdieping met ijzeren I-lateien bezet

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11888>

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/83014>

met rozetten. Hoofdgestel met kroonlijst op klossen en een modilion op de hoeken. Alle schrijnwerk is in hout. De houten dakconstructie is afgewerkt met leien.

Achtergebouw (Blok B):

Het achtergebouw is ca. 9,11 meter op ca. 15,95 meter groot en bevindt zich langsheen de Leie. Het gebouw is 10,35 meter hoog. Voor het gebouw (aan de kant van de binnenkoer) bevindt zich de ingang van de kelder. Deze kelder is ca. 1,68 meter diep (t.o.v. het bestaand maaiveld).

Het gebouw achteraan de binnenkoer heeft een representatieve gevel naar de Leiekant toe. Het werd in dezelfde periode door bouwmeester Ferdinand Dierkens ontworpen en gebouwd in 1904. Het voormalige kliniekgebouwtje is in 2003 grondig verbouwd tot kantoorgebouw, de oorspronkelijke structuur is nog gedeeltelijk intact. Ook hier een 3-deling in plan, met 3 grote raampartijen aan de waterkant. De plafonds van deze ruimtes zijn nog hoger dan deze in de voorbouw, bijna 5 meter hoog. Dit gelijkvloers bevindt zich iets hoger dan het niveau van het binnenplein en is gedeeltelijk onderkelderd. Boven dit 5 m hoge gelijkvloers is er een niet gebruikte dakverdieping onder zadeldak. De gevel aan het binnenplein is minder strikt. Centraal is de inkompartij (3 trapjes hoog) met rechts een aantal ramen op gelijkvloers niveau. Links van de inkom situeren de bestaande ramen zich op ongeveer 2,5 m boven vloerniveau, dit komt omdat hier vroeger tegen de gevel was aangebouwd. Links is er ook nog een trapje naar de kelders. Deze zijn nog oorspronkelijk, voorzien van gekaleide keldermuren, baksteengewelven en een vloer in fabriekstegels. Door de verbouwing van 1989 is de hoofdstructuur ter hoogte van de inkom verbouwd en versmald. De twee dragende wanden van de oorspronkelijke inkomhal werden afgebroken en de hal werd versmald. Het gebouw is een baksteenconstructie met een stenen vloer boven de kelder en een houten dakvloer boven het gelijkvloers. De gevels zijn in zichtbaar metselwerk. Aan de Leiekant in dezelfde geel-oranje baksteen als de voorgevel aan de Speldenstraat, met speklagen en knipvoegen. Aan de kant van de binnenkoer is het metselwerk geschilderd/gekaleid. Alle schrijnwerk is in hout. De houten dakconstructie is afgewerkt met kleidakpannen.

Zijgebouw (Blok C):

Blok C is een langwerpig gebouw in het noorden van het projectgebied. Het is ca. 5,53 meter diep en ca. 24,57 meter lang. Het gebouw kent twee bouwlagen: een gelijkvloers en één verdieping.

Van de oorspronkelijke stoom-houtzagerij rest niets meer. Momenteel is hier nog een volume met 2 bouwlagen aan de Leiekant met een 3de bouwlaag onder licht hellend geaccidenteerd zadeldak. Dit volume gaat op het binnenplein over naar een volume met 2 bouwlagen en plat dak. Het betreft een gebouw in baksteenconstructie met houten vloeren. De gevels zijn in zichtbaar metselwerk aan de Leiekant en gecementeerd aan de binnenkoer. Het hellend dak is een houten dakconstructie. Dakbedekking bestaat aan de voorkant uit kleidakpannen en achter de nok uit (waarschijnlijk asbestgebonden) golfplaten. De volumes met plat dak zijn voorzien van een bitumineuze dakbedekking op een houten platdakconstructie. Het schrijnwerk is in hout en glasdallen.

Binnenplein:

De binnenkoer is volledig verhard met asfalt als parking, hij is volledig omringd door gebouwen en muren. Tegenover het zijgebouw situeert zich een hoge muur van het naastliggende OCMW gebouw, deze is afgetimmerd met metalen bardageplaten.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken omvatten de creatie van twaalf wooneenheden: zes in het voorgebouw, en drie in zowel het achtergebouw als het zijgebouw.

Voorgebouw (Blok A):

Blok A wordt in eerste instantie bijna helemaal gesloopt. Het enige dat zal blijven, is de gevel.

Qua oppervlakte op het maaiveld overschrijdt het gabarit van het nieuwe gebouw die van het oude gebouw niet. Op de andere verdiepingen echter wel. Ook de nieuwe kelder wordt dieper gegraven dan de oude.

Uitgangspunt is dus het behoud van de historische voorgevel ontworpen door Ferdinand Dierkens. De nieuwe ontworpen ruimtes zijn een vertaling van deze gevel: op het gelijkvloers de reconstructie van de twee handelspuien met inkomdeur, op de eerste verdieping worden de drieledigheid en de hoge ruimtes vertaald in duplexwoningen waarvan de duplexverdieping afstand neemt van de voorgevel. De zo ontstane vide waardeert maximaal de hoge raampartijen van de voorgevel en brengt overvloedig licht, lucht en ruimtelijkheid als woonkwaliteiten in deze duplexen.

In dit voorgebouw, Blok A genoemd op de plannen, wordt de gelijkvloerse verdieping aldus terug ingeschakeld in het stadsweefsel als een levendige plint door ze terug een semipublieke invulling te geven (concreet nog verder te bepalen). De oorspronkelijke inkompartijen worden in ere hersteld en zullen opnieuw de toegang uitmaken van deze nieuwe gemeenschapsfunctie. Gezien de beperkte oppervlaktes van de huidige restruimte (na het wegbreken van de achterliggende lokalen), is hier mogelijks geen plaats voor 2 afzonderlijke functies. Dit moet verder ingevuld worden. Het plan laat toe de ruimte als geheel of in 2 delen te gebruiken. In de uitbreiding achteraan is plaats voor een aantal gemeenschappelijke functies voor de bewoners van de volledige site en wordt een lift geplaatst naast de trap. Hier is ook de inkom van de 6 wooneenheden op de verdiepingen. Deze inkom is toegankelijk van in de overdekte doorrit en vanop het nieuwe groene binnenplein.

Op de verdiepingen worden 6 wooneenheden gerealiseerd. Op de eerste verdieping worden 3 duplexen gecreëerd met een grote vide aan de straatkant. Hiertoe worden de vloerpassen aangepast, doch zonder impact op de gevel en mét behoud van de ruimtelijke kwaliteit. De nieuwe vloeren zorgen sowieso voor de vereiste brandwerendheid en akoestische scheiding. De drie duplexen krijgen daglicht vanuit de grote raampartijen aan de Speldenstraat en via de nieuwe achtergevel. Deze duplexen links en rechts krijgen nog een buitenterras op de daken van de gelijkvloerse uitbouw. De gekunstelde secundaire indeling van Dierkens wordt nu gerationaliseerd door een zuivere 3 deling vertaald vanuit de voorgevel. Deze ingreep laat ook toe om de voorgevel aan de binnenkant correct te isoleren en de akoestische scheiding tussen de wooneenheden onderling te realiseren.

Op de 2de verdieping (onder mansardedak) worden op hetzelfde stramien 3 wooneenheden gebouwd. Achter de nok van het mansardedak wordt het hellende dakprofiel van de buur rechts overgenomen. In het midden van het dak wordt een ruime dakkapel gebouwd waardoor de wooneenheden geen studio's maar duplexwoningen kunnen worden. De eenheden links en rechts krijgen een terras op het platte dak van niveau +2. De dakkapel krijgt een andere gevelafwerking en wordt teruggetrokken van de achtergevel om de achtergevel op schaal van de omliggende woningen te houden.

Met het huidige voorstel worden de voornaamste krachtlijnen van het ontwerp van Dierkens gerespecteerd : een afleesbaarheid van de 2 oorspronkelijke winkeltjes op het gelijkvloers en een duidelijke driedeling in plan op de verdiepingen, met behoud én reconstructie van alle gevelopeningen aan de straatkant. In het bijzonder worden de oorspronkelijke deuropeningen op het

gelijkvloers opnieuw opengemaakt. De belangrijkste elementen van dit historisch pand (géén Beschermd Monument) worden aldus gereconstrueerd en hersteld.

De afbraak achter de gevel is noodzakelijk om het gebouw te kunnen herbestemmen met het oog op behoud en toekomstig gebruik.

De nieuwe kelder zal -inclusief funderingen- ca. 3,10 meter diep in de bodem reiken.

Naast het gebouw (onder de doorrit) komt een regenwaterput van 10.000 liter en een septische put van 4.220 liter. Beiden worden verbonden met enerzijds voorzieningen in het gebouw, en anderzijds met de riolering aan de straat.

Al deze werken zullen het eventueel aanwezige bodemarchief ter hoogte van Blok A naar alle waarschijnlijkheid beschadigen.

Achtergebouw:

Er worden 3 wooneenheden gerealiseerd in het bovengronds volume van het achtergebouw. De grootte en indeling van de wooneenheden volgt uit de oorspronkelijke hoofdstructuur (3-deling) die gereconstrueerd wordt. De zolderruimte wordt mee opgenomen in de wooneenheden. Hiertoe worden 3 dakkapellen gebouwd aan de kant van het binnenplein. Aan de waterkant zullen dakvlakramen voor de nodige lichtinval zorgen op deze 2de bouwlaag. De 3 wooneenheden zijn verschillend van elkaar omwille van de bestaande structuur en de bestaande raamindeling. Wat ze wel gemeen hebben is de ruime en hoge leef- en eetruimte met zicht op het water. In dit volume – dat niet voor de brandweerwagen bereikbaar is – realiseren we aldus 3 woningen met een quasi verticale geleding. De brandweer vraagt dat de voordeur van elke woning aansluit op de buitenruimte. Omwille van het behoud van de historisch gevel krijgen deze 3 woningen wel een gemeenschappelijk open toegangssas op het gelijkvloers. De bestaande kelders zijn droog en in goede staat, maar hebben een beperkte plafondhoogte (1,90 à 2,00 m). Deze kelders kunnen aldus niet ingezet worden voor woonfuncties, maar worden wel ingeschakeld als gemeenschappelijke dienstlokalen.

Aangezien er geen ingrepen gebeuren lager dan de reeds bestaande kelder (die dus blijft bestaan), vormt hier geen bedreiging voor het eventueel aanwezige bodemarchief.

Zijgebouw

Dit gebouw wordt (gedeeltelijk) afgebroken. Het volume en het gabariet worden grotendeels behouden. Er worden 3 wooneenheden gerealiseerd binnen de contouren van het bestaande volume.

Aan de Leiekant wordt 1 woning opgetrokken van 3 bouwlagen waarvan 1 onder zadeldak. Voor deze 3de bouwlaag eist de brandweer een autonome buitentrap die elk niveau bereikbaar maakt. Deze buitentrap situeert zich op een extensie van het oorspronkelijke binnenplein. De dakkapellen krijgen dezelfde look als de 3 nieuwe die geplaatst worden in blok B. De hoogte en vorm van het zadeldak van blok B worden doorgetrokken over de woning aan de waterkant van blok C.

Deze woning heeft een oppervlakte van 41,15 m². De twee andere wooneenheden respectievelijk 32,31 m² en 32,03 m². Het gebouw wordt niet onderkelderd, maar er worden wel nutsleidingen aangelegd zoals DWA-leidingen.

Deze werken zullen het eventueel aanwezige bodemarchief ter hoogte van blok C naar alle waarschijnlijkheid beschadigen.

Buitenruimte

De buitenruimte (300,59 m²) wordt in een eerste fase helemaal onthard.

Nadien wordt er een grindverharding aangelegd, worden er op sommige plaatsen (centraal en langsheen de kanten) zones met grassen en kruiden gecreëerd. Centraal in de buitenruimte komt een 41,60 m² groot terras in ondoorlaatbare verharding (plavuizen).

In het zuiden van de buitenruimte komt een met een groendak overdekte fietsenstalling van 44,50 m² met plaats voor 33 fietsen.

Verspreid over de buitenruimte worden bomen en struiken aangeplant.

Onder de buitenruimte komen verschillende nutsvoorzieningen. Zo komt er voor blok B een septische put van 4.220 liter. Deze put wordt ca. 2 meter diep ingegraven.

Daarnaast komen onder de terrasverharding centraal in de buitenruimte een regenwaterput van 15.000 liter en een infiltratieput van 7.500 liter. Beiden worden ca. 2,5 meter diep ingegraven. De regenwaterput wordt verbonden met RWA-leidingen van blok B en C en van de groendaken van de fietsenstalling.

Al deze ingrepen zullen het eventueel aanwezige bodemarchief ter hoogte van de buitenruimte naar alle waarschijnlijkheid beschadigen.

2.6 Randvoorwaarden

Aangezien de bestaande verharding een eventueel vervolgonderzoek onmogelijk maakt, is dit een archeologienota in uitgesteld traject wegens onmogelijk. Pas nadat de verharding verwijderd is, kan een archeologisch onderzoek plaatsvinden. Op het binnenplein worden 2 grondgebonden woningen

gebouwd met 2 bouwlagen volgens de randvoorwaarden van Stedenbouw. De architecturale elementen van de gevel van blok B worden overgenomen in blok C: het ritme van de verticale ramen, de horizontale belijning in de raamhoogtes, de bakgoothoogte wordt een gevelluifeltje in blok C en het gevelmetselwerk zal ook worden geschilderd in dezelfde kleur. Deze elementen zijn ook overgenomen in de achtergevel van blok A. Zodoende wordt uniformiteit nagestreefd voor de verschillende gevels aansluitend op de binnentuin.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart

- Quartair geologische kaart
- Bodemtypekaart
- Potentiële bodemerosiekaart
- Erosiegevoeligheidskaart
- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Jacob van Deventer (halverwege 16de eeuw)
 - Civitates Orbis Terrarum (Braun en Hogenberg, 1572)
 - Gandavvm vulgo Gent (Sanderus, 1641)
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
 - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

Bestaande toestand

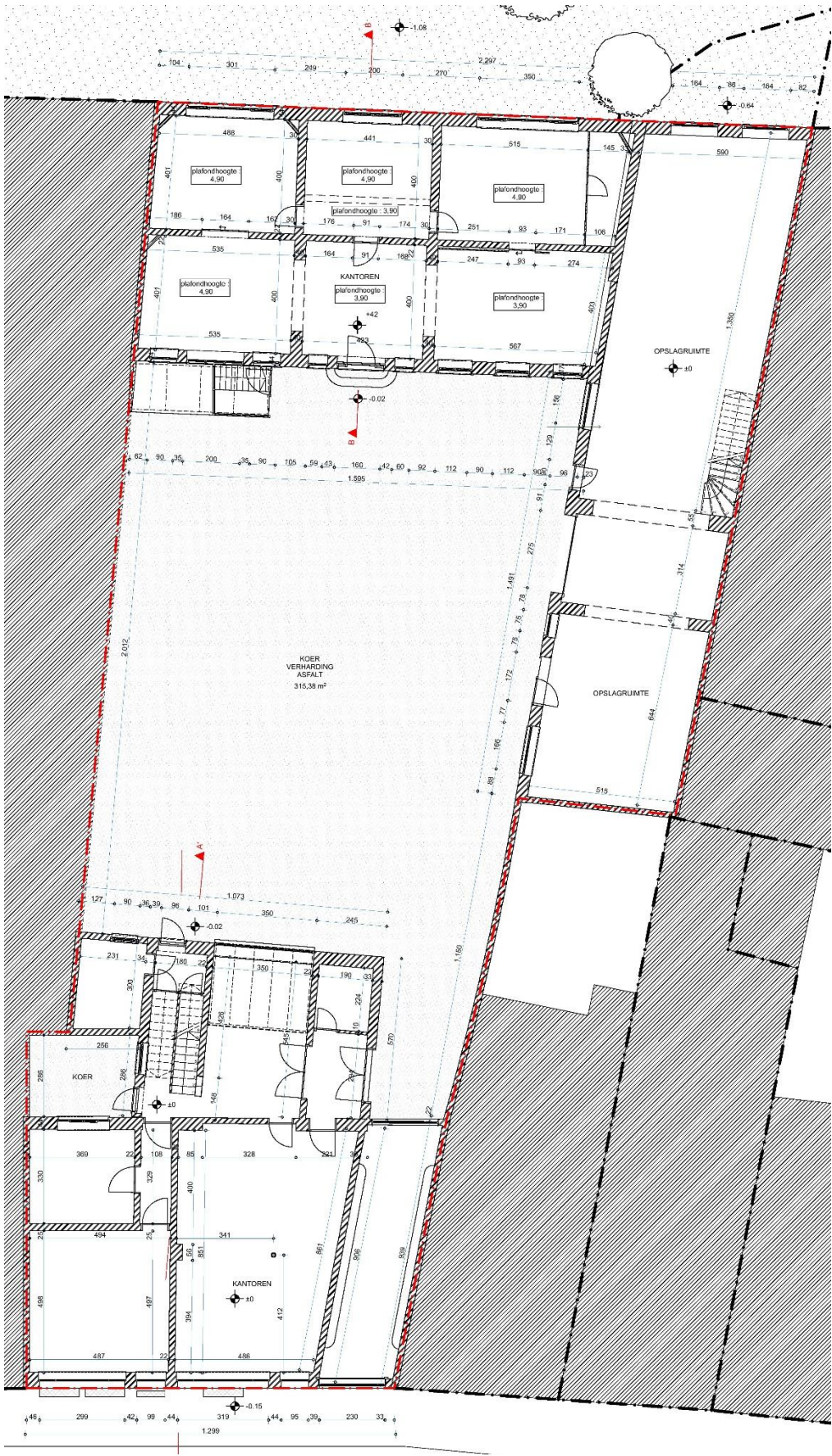
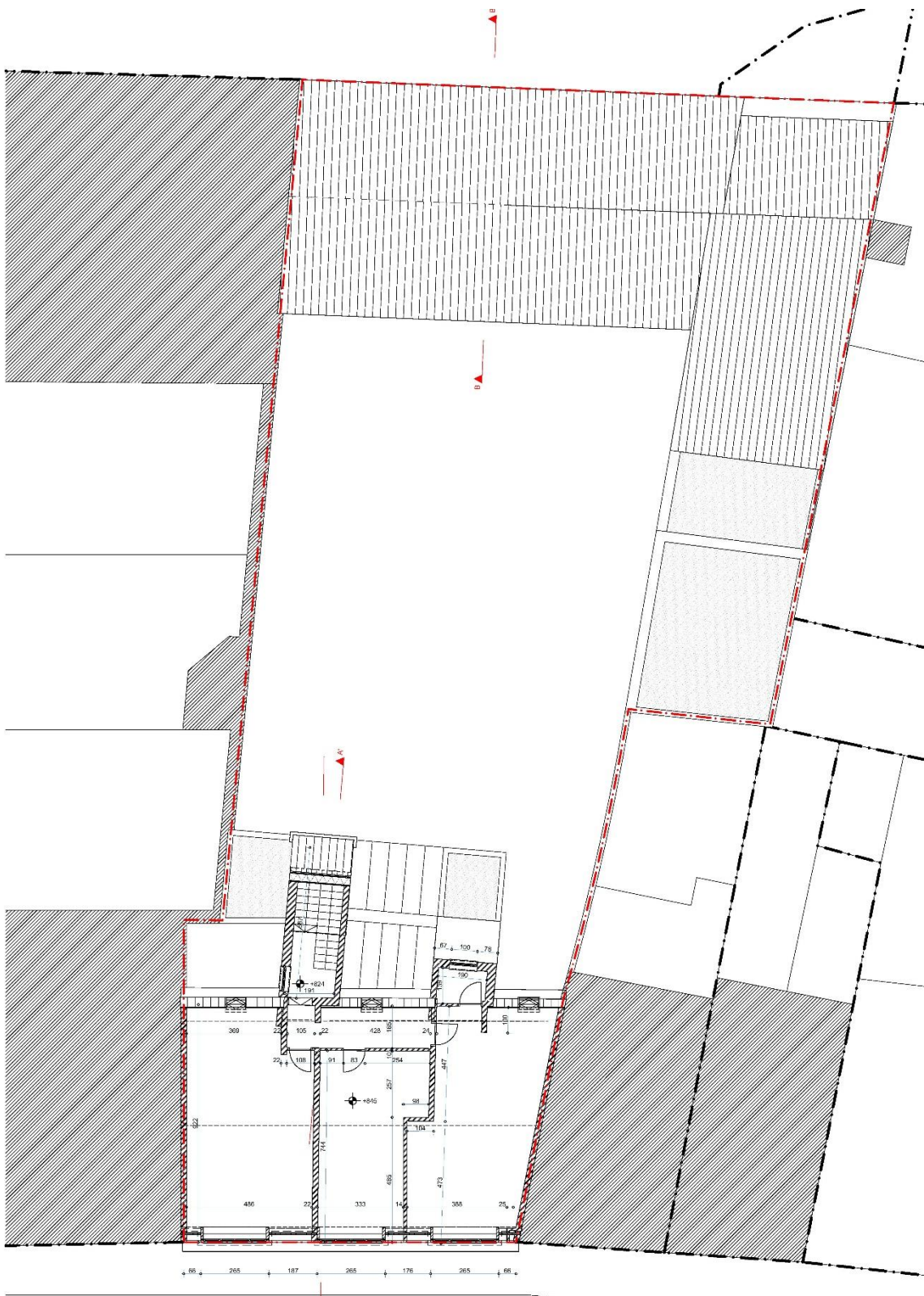

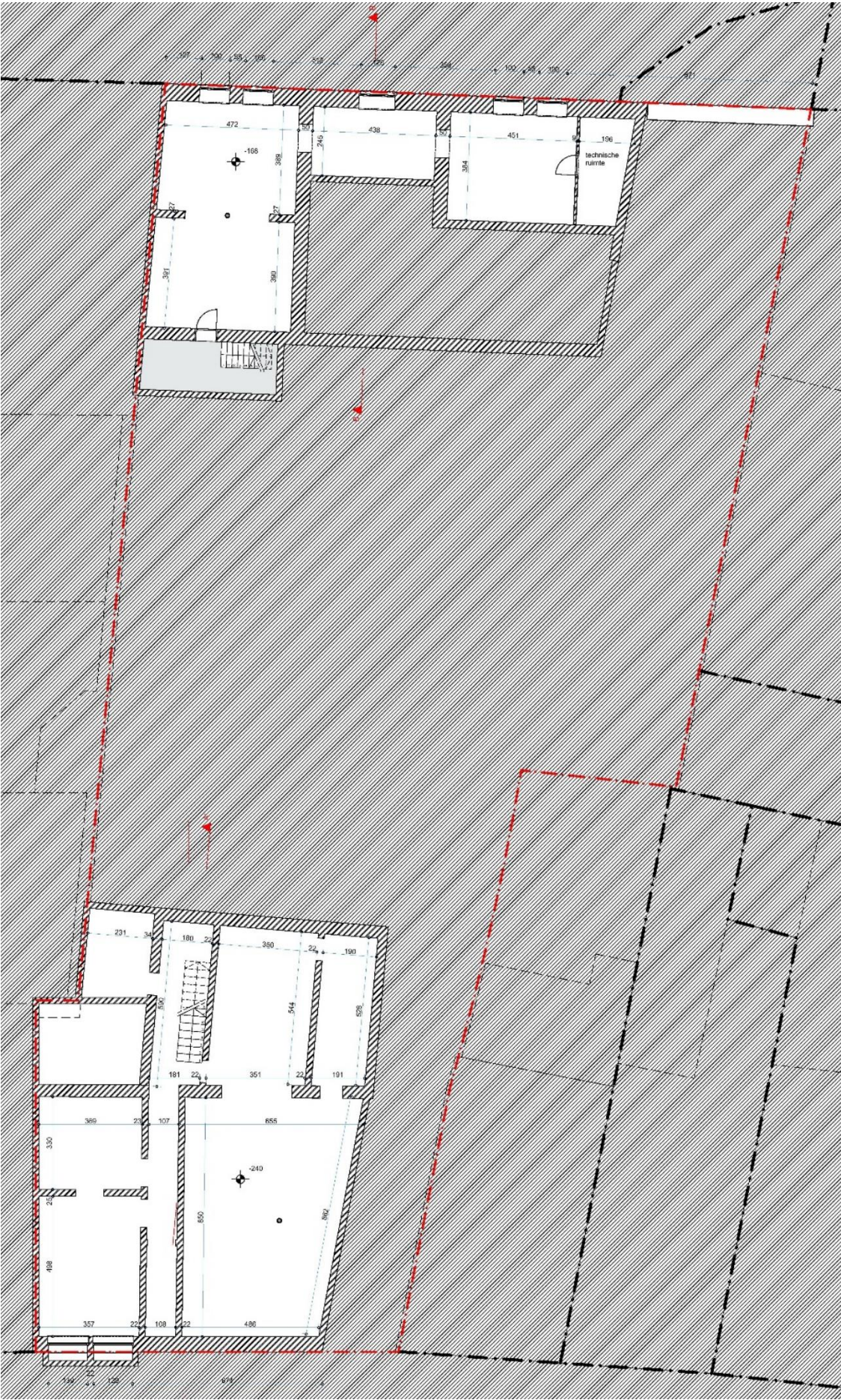

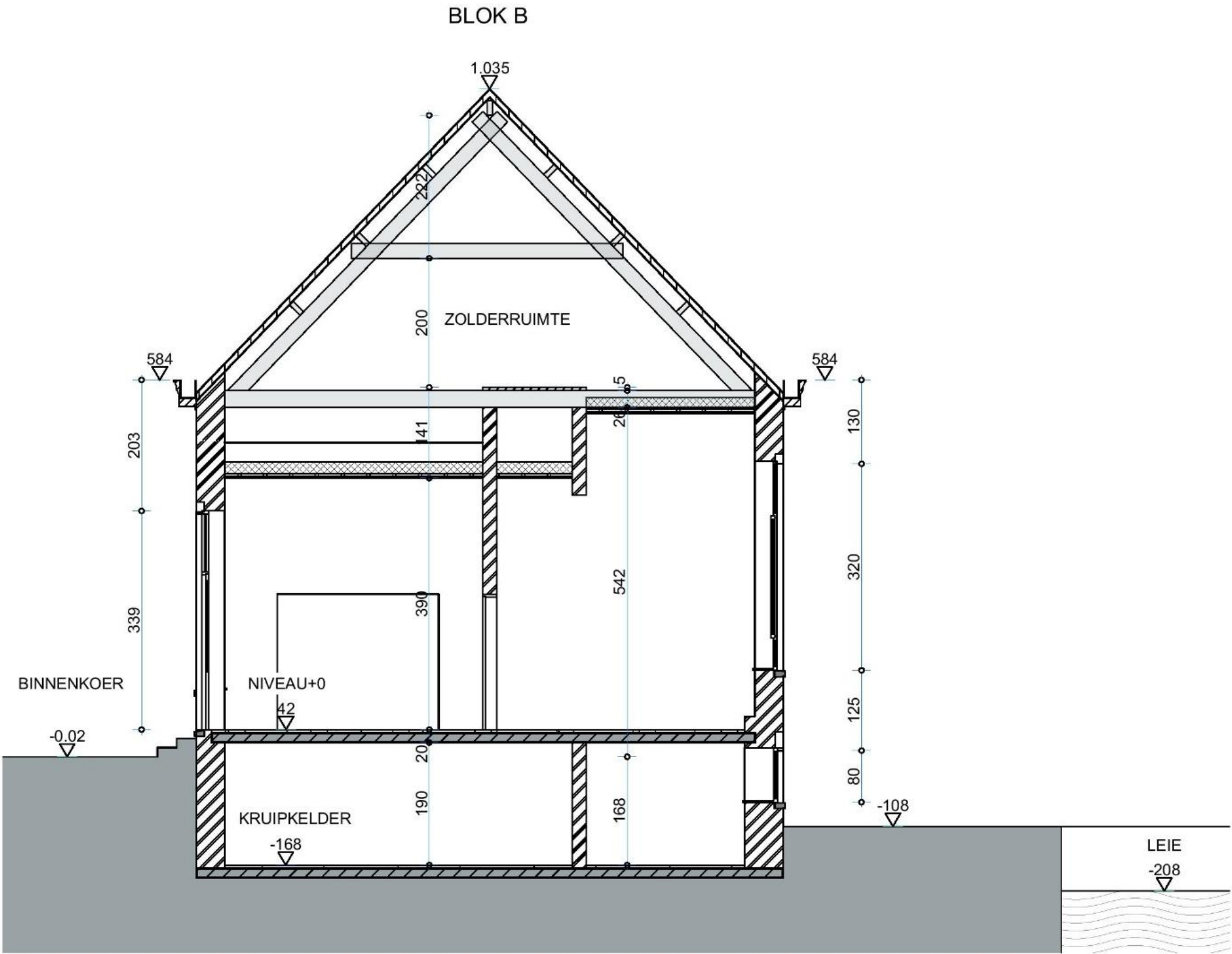

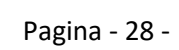

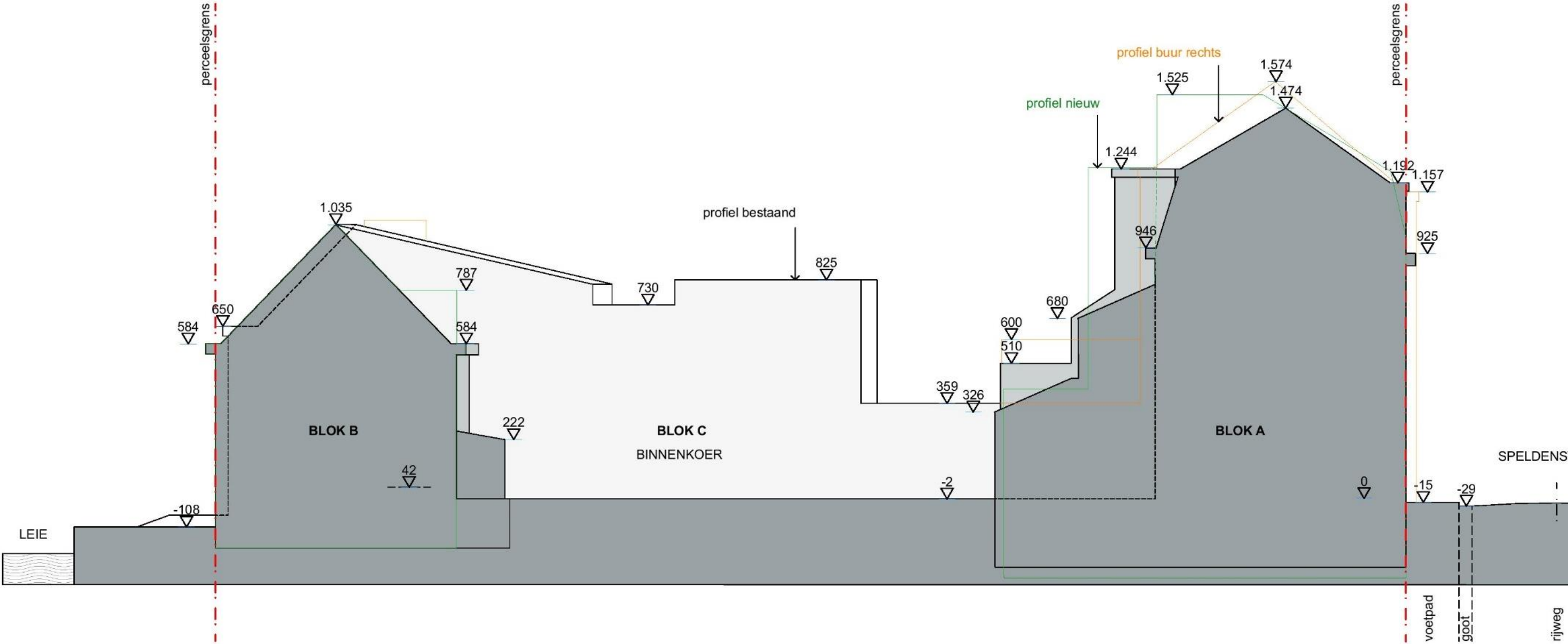

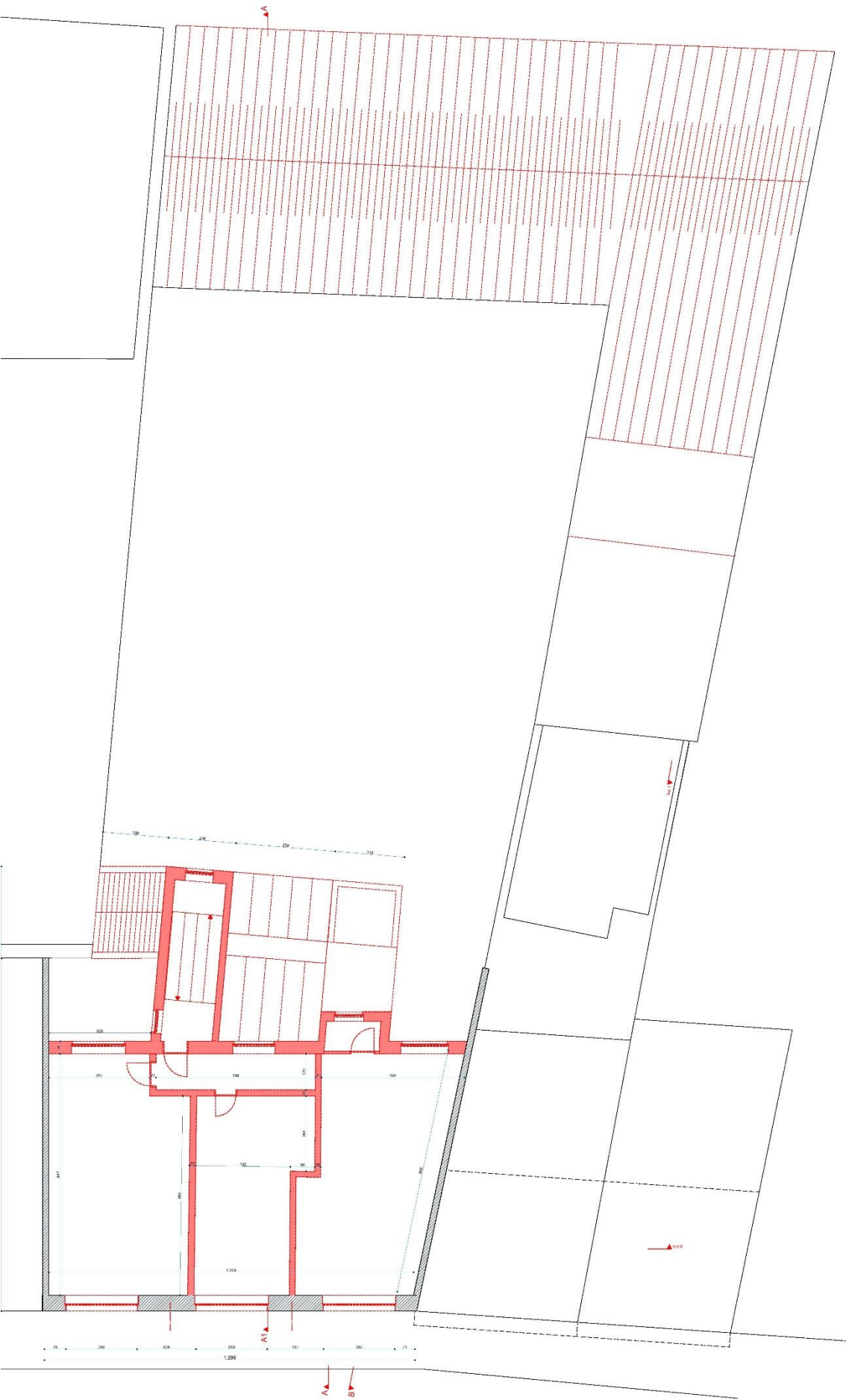

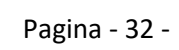

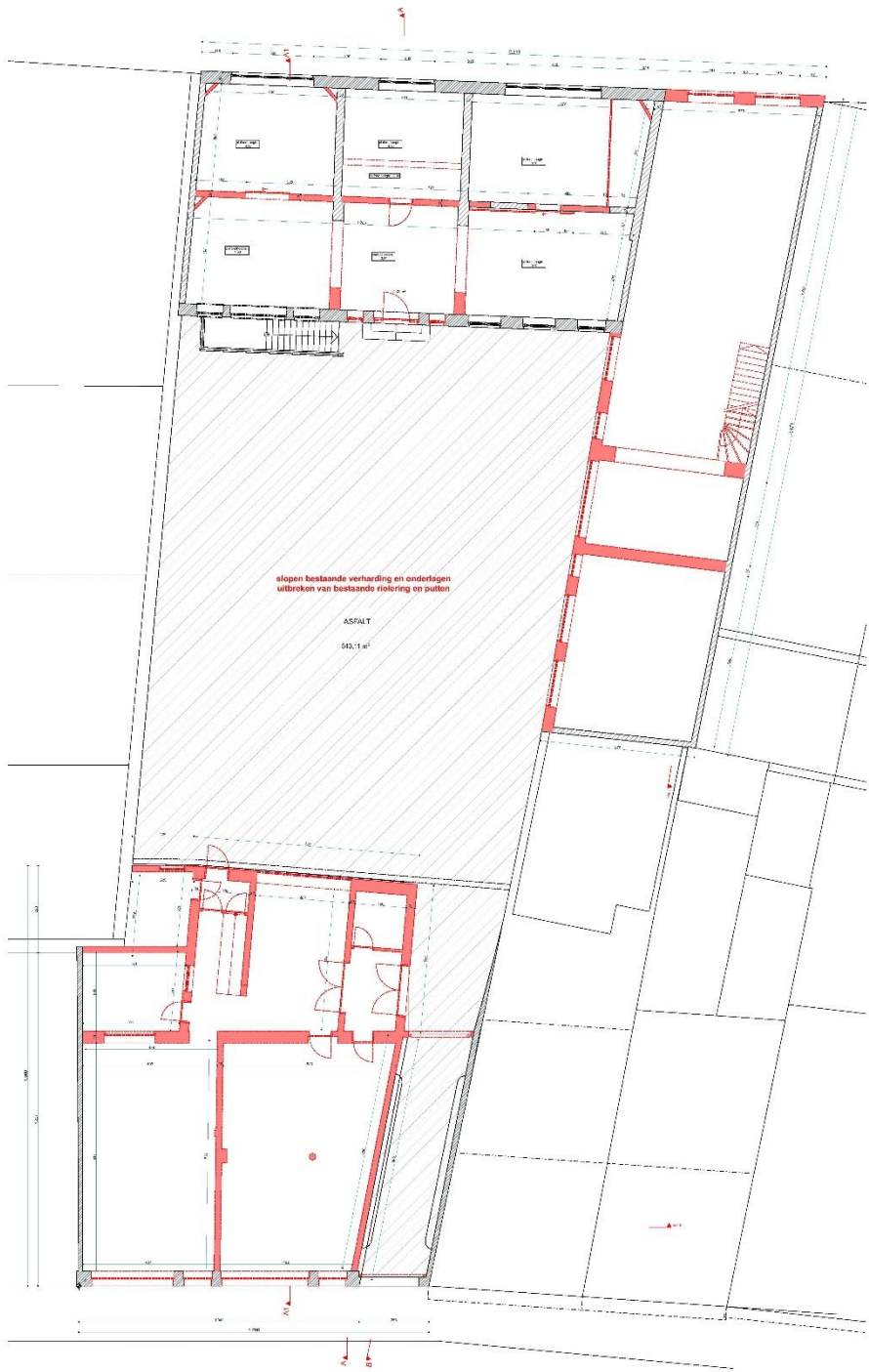

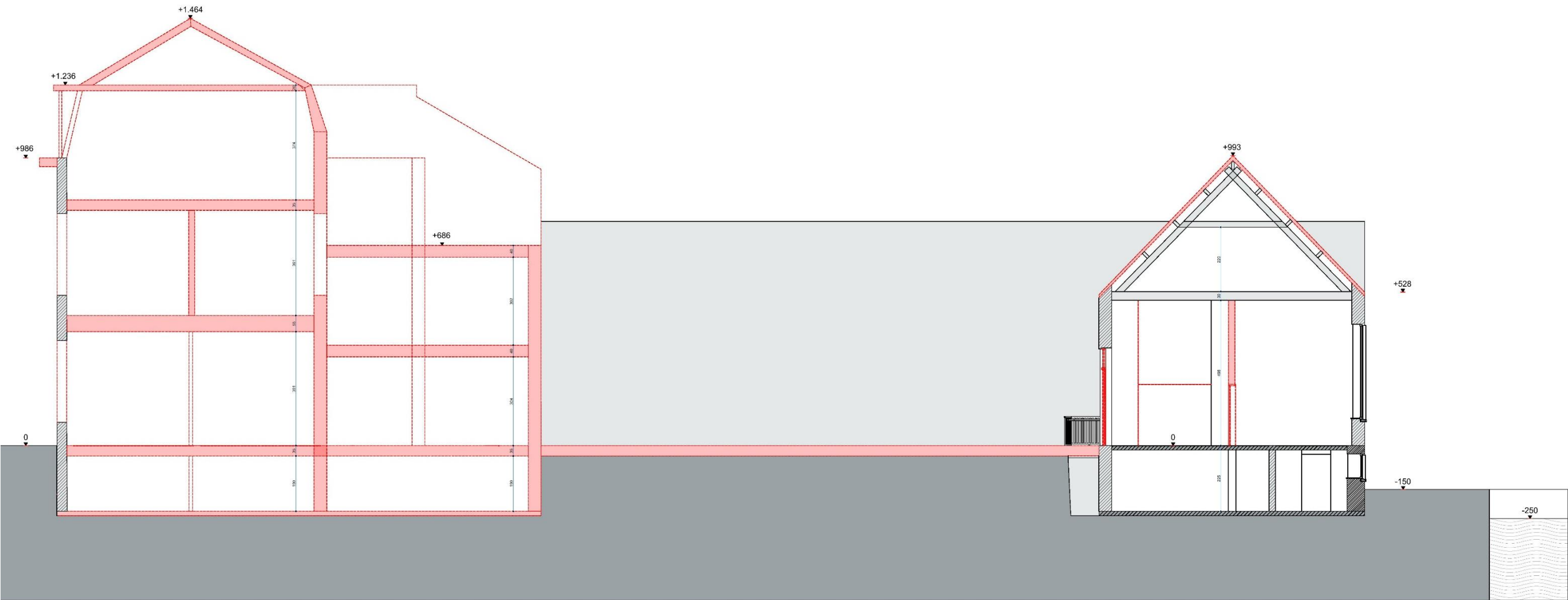
Sloop

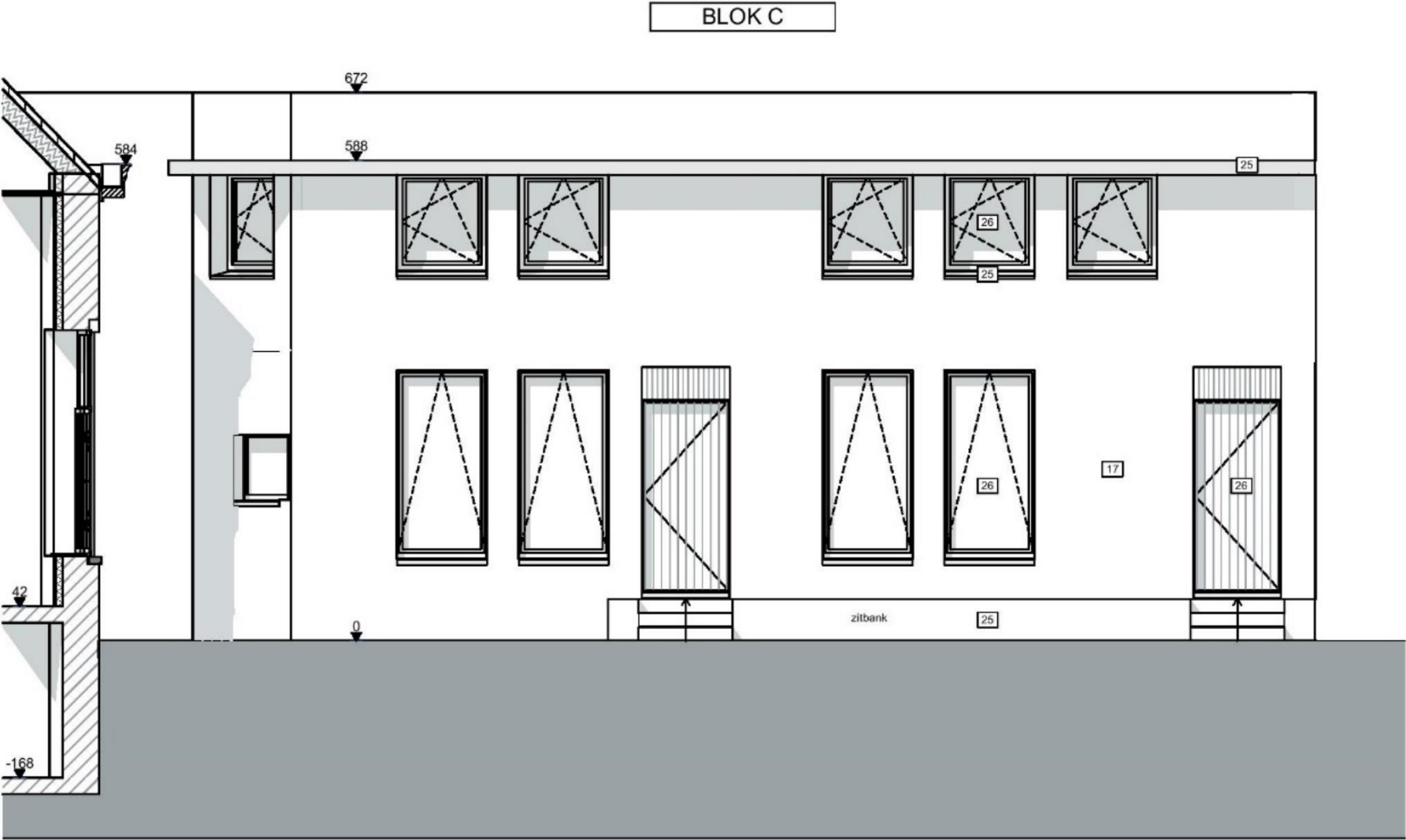
Nieuwe toestand

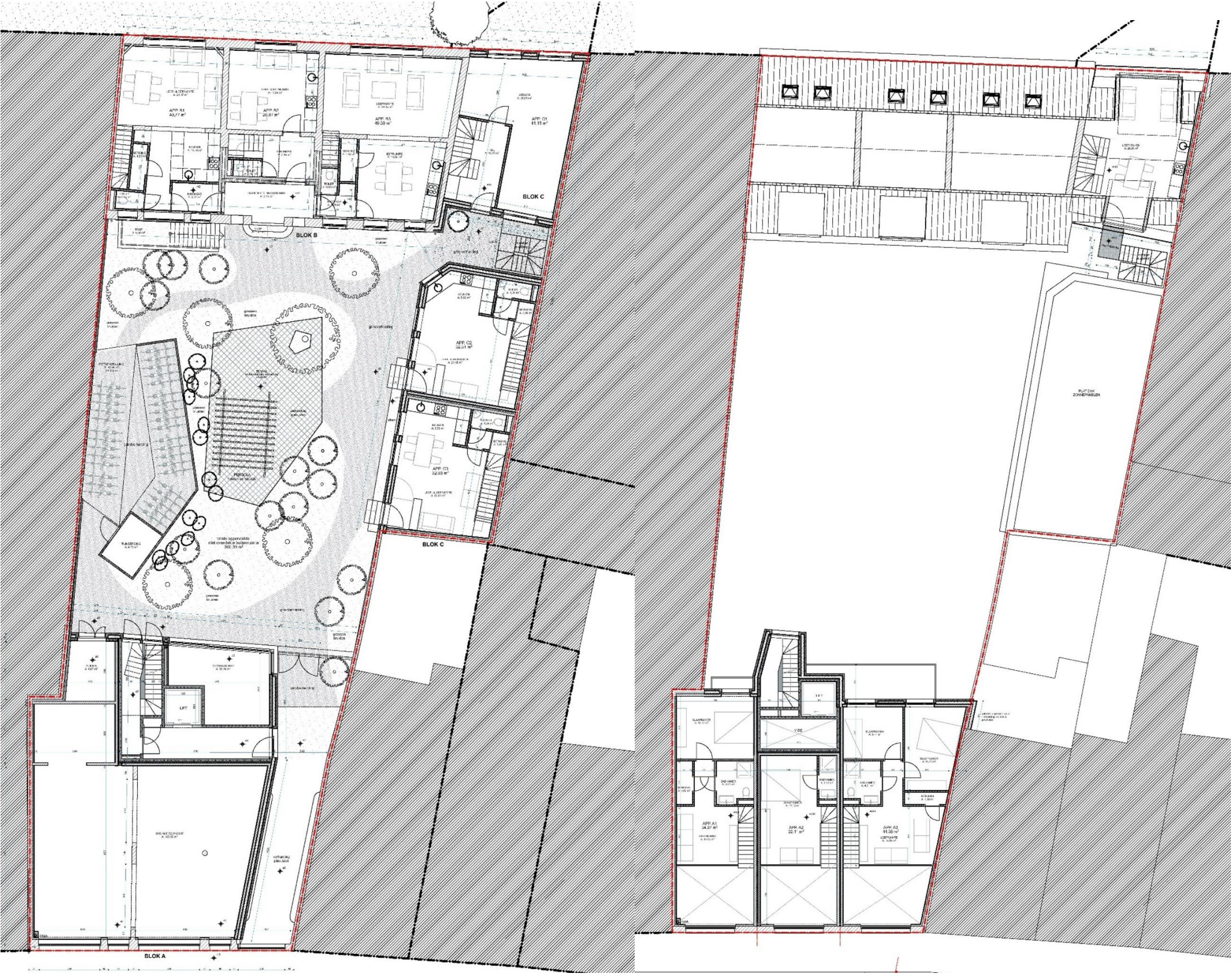

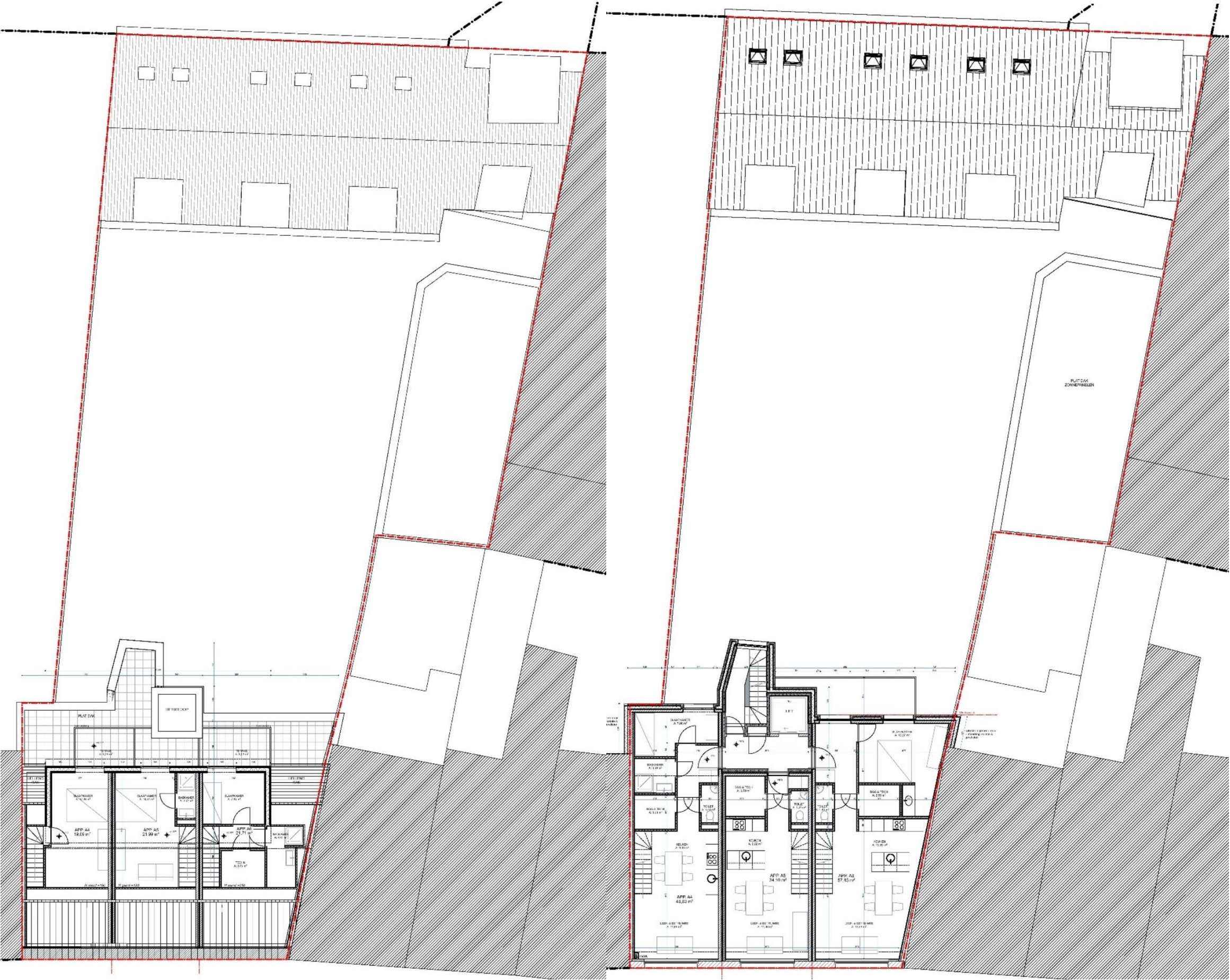

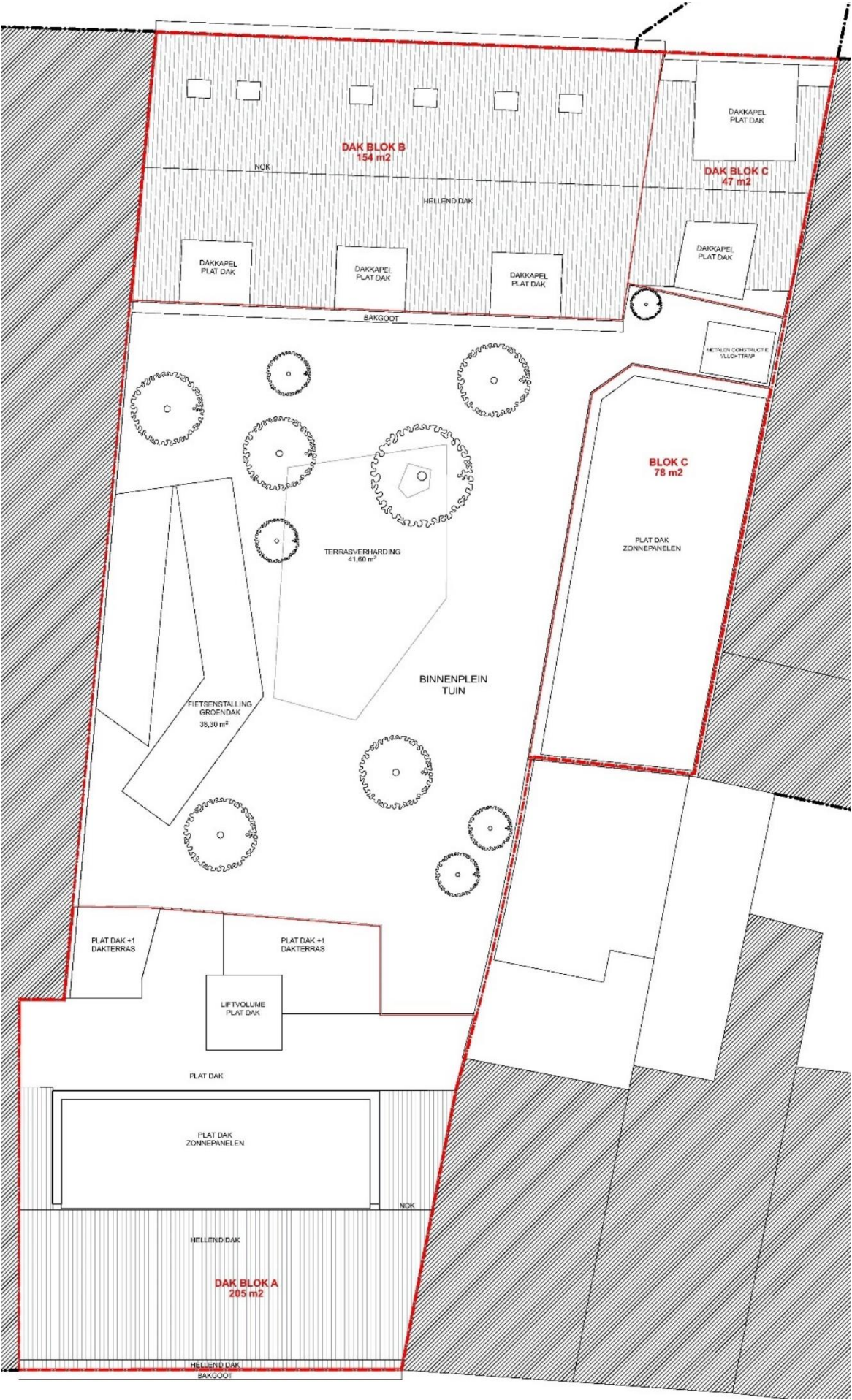

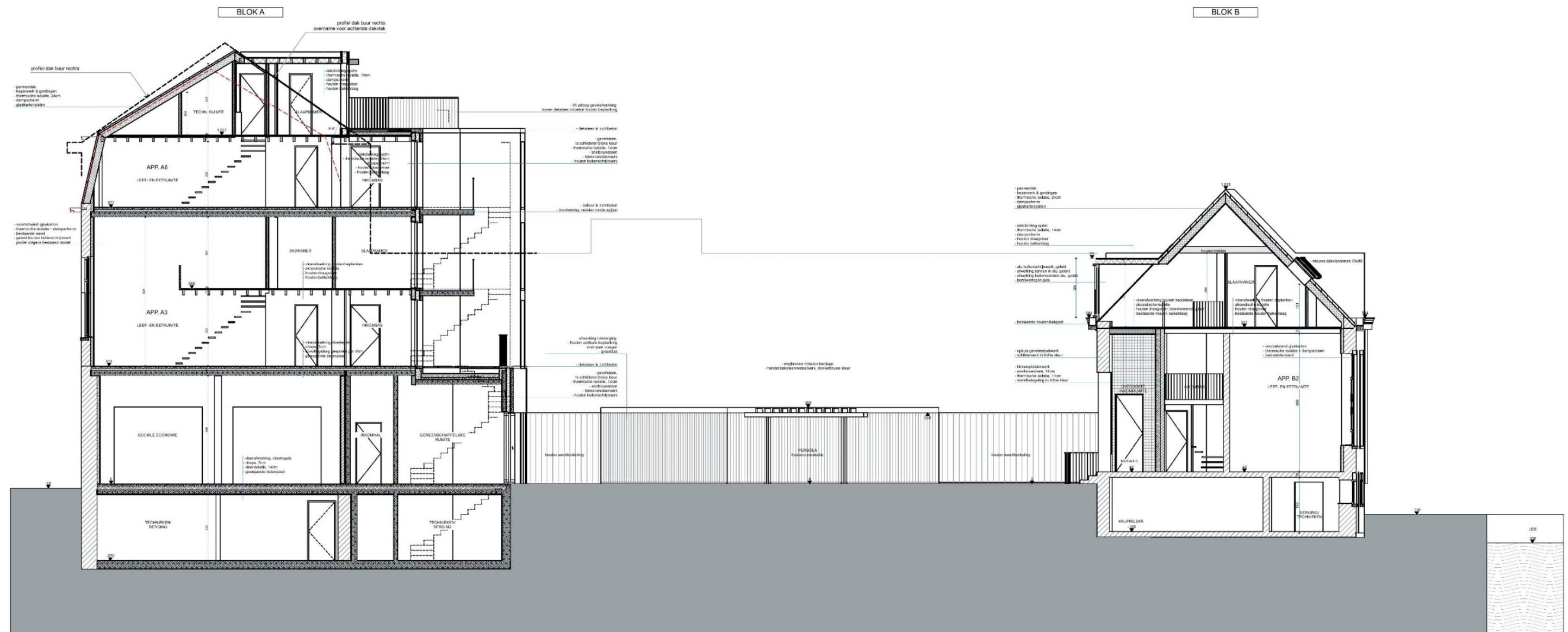

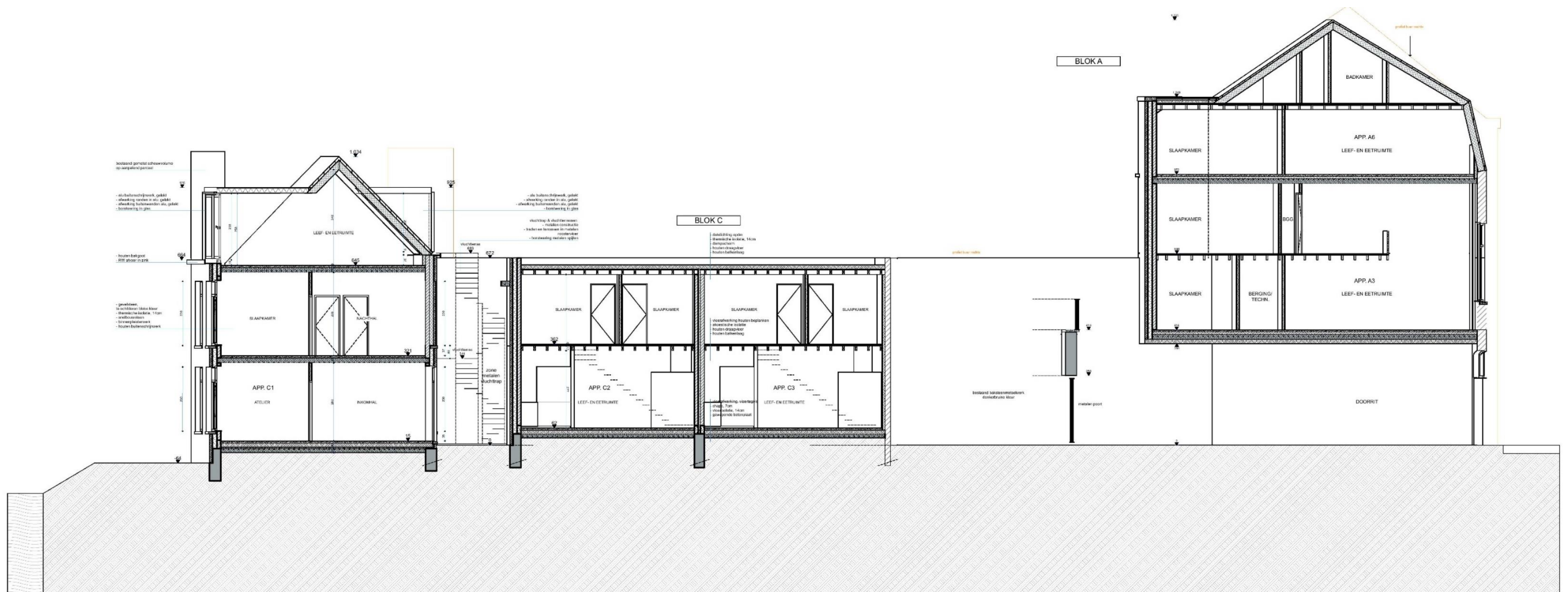

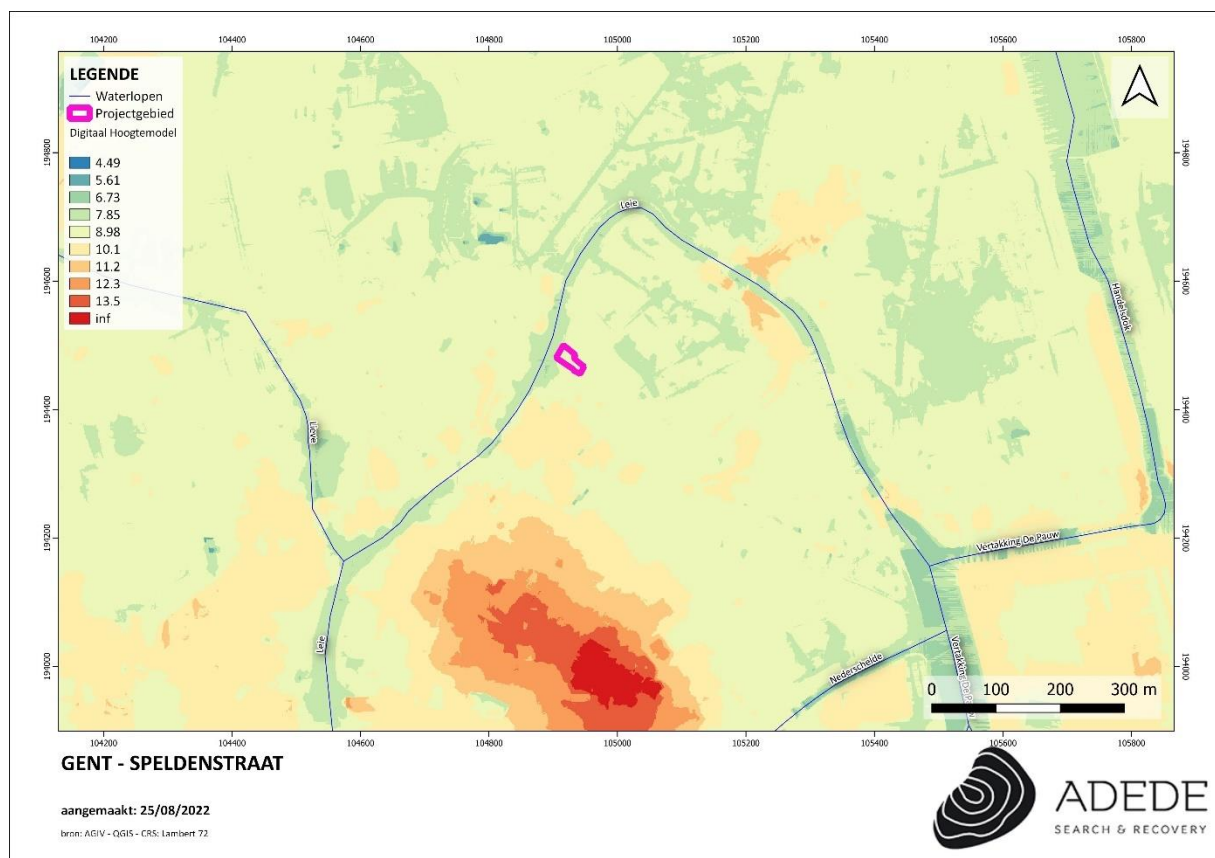

3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Gent, waar het projectgebied zich bevindt, behoort tot de geografische streek van Zandig Vlaanderen en bevindt zich op de plaats waar de Leie afwatert in de Schelde.

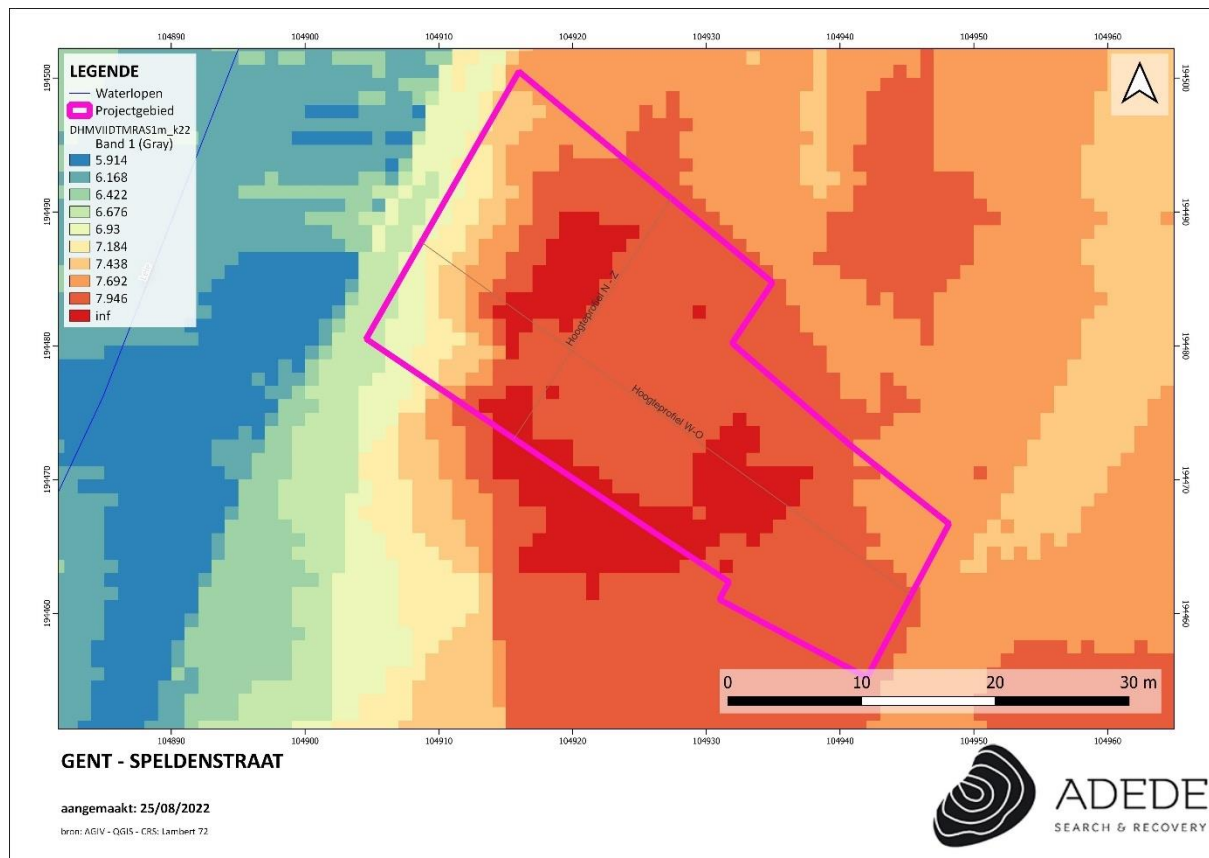
Gent kenmerkt zich door de aanwezigheid van een groot aantal zandige hoogten. Zo bevinden zich in en rond Gent een vijftal dekzandruggen van Laat-glaciale ouderdom: ten noorden van de Blandijnberg situeert zich een dekzandrug ter hoogte van de kouter en de Zandberg; ten oosten van Gent, situeert zich een rug ter hoogte van de Sint-Baafskouter; ten zuidoosten situeert zich de dekzandrug van Ledeberg; rond Ekkerghem situeert zich een lage rug en tenslotte ten westen van Gent bevindt zich de Mariakouter. Verder ontstonden in het Laatglaciaal ook in de rivierbeddingen van de Leie en Schelde een aantal grote en kleine rivierduinen. Vele van deze duinen werden door landbouwactiviteiten genivelleerd en verdwenen zo uit het landschap.⁴ Het projectgebied bevindt zich in een eerder laaggelegen gebied langsheen de Leie.

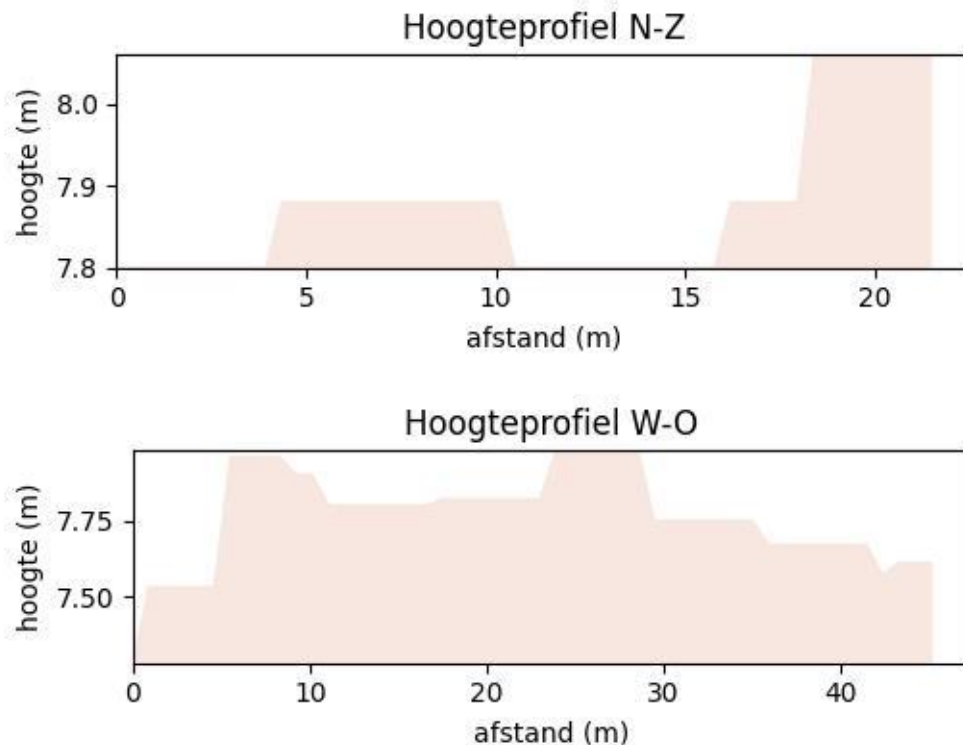
Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

⁴ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/7421>

Het projectgebied zelf grenst in het noorden aan de Leie. De hoogte neemt dan ook licht af in noordelijke richting: van ca. 7,8 m TAW in het noorden tot ca. 8,1 m TAW in het zuiden van het projectgebied.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHM VII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer.

Het projectgebied valt op de Tertiair geologische kaart binnen de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele.

De Formatie van Gentbrugge, behorende tot de Iepergroep, dagzoomt in Oost- en West-Vlaanderen en komt verder naar het noordoosten voor in de ondergrond van de provincie Antwerpen. Ze bestaat uit marieneklei-, silt- en zandlagen, afgezet in de zee die het noorden van België bedekte in het Ypresiaan (rond 50 miljoen jaar geleden, in het Vroeg-Eoceen). In het noorden van België is de formatie van Gentbrugge tot maximaal 50 meter dik.

Het lid van Vlierzele bestaat uit groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes en het is glauconiethoudend en glimmerhoudend.

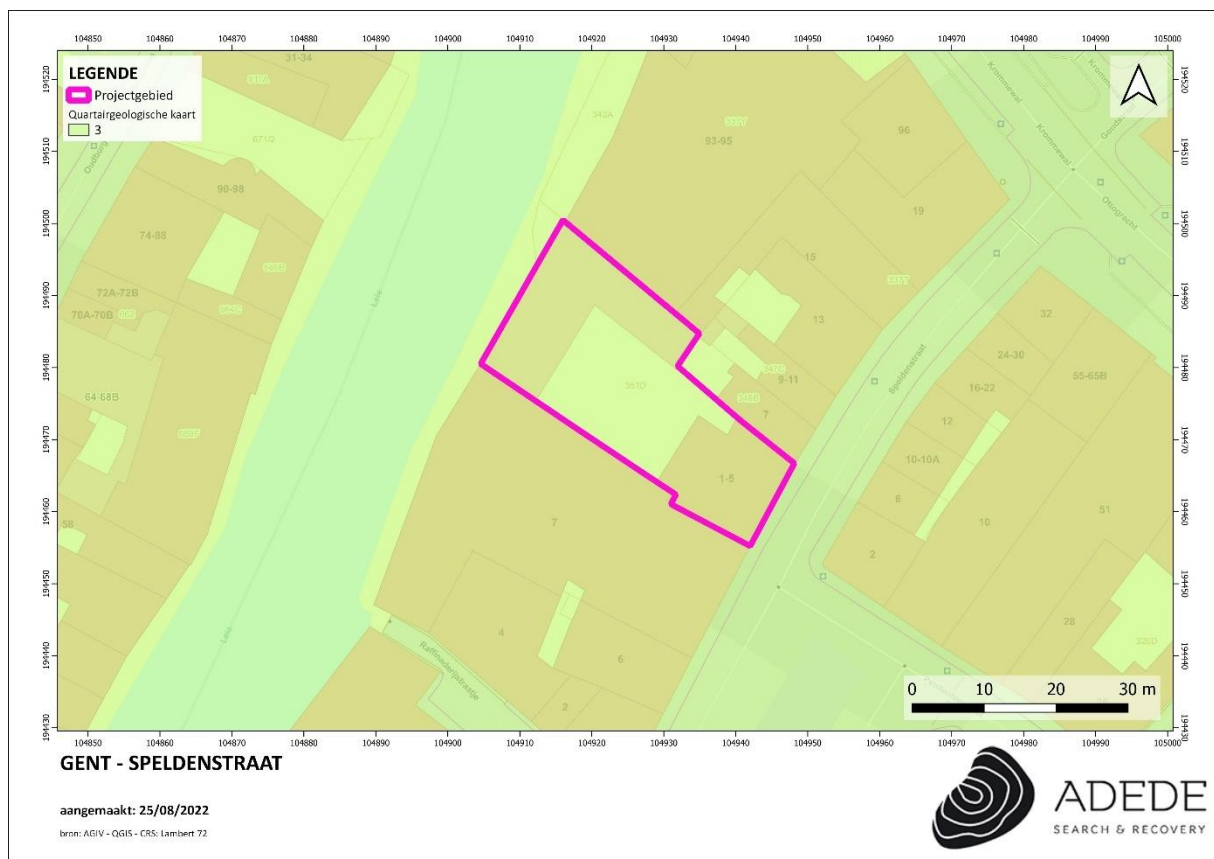
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Op de Quartair geologische kaart valt het projectgebied binnen type 3.

Bij dit profieltype zijn er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleistocene sequentie. Dit profieltype is opgebouwd uit volgende lagen:

- Elpw: Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holocene. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen, waar het onderzoeksgebied zich bevindt, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem. Met mogelijks HQ: hellingsafzettingen van het Quartair.
- Flpw: Dit zijn fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen)

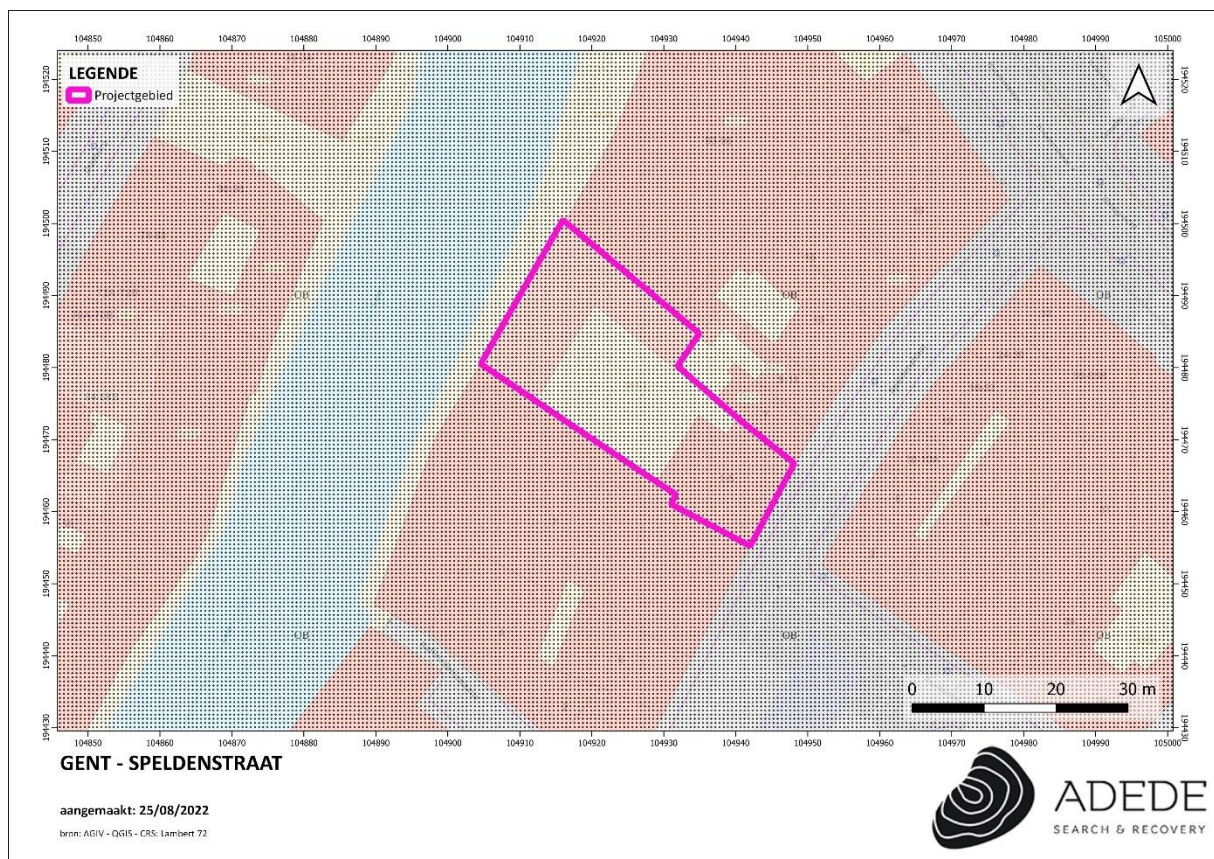
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

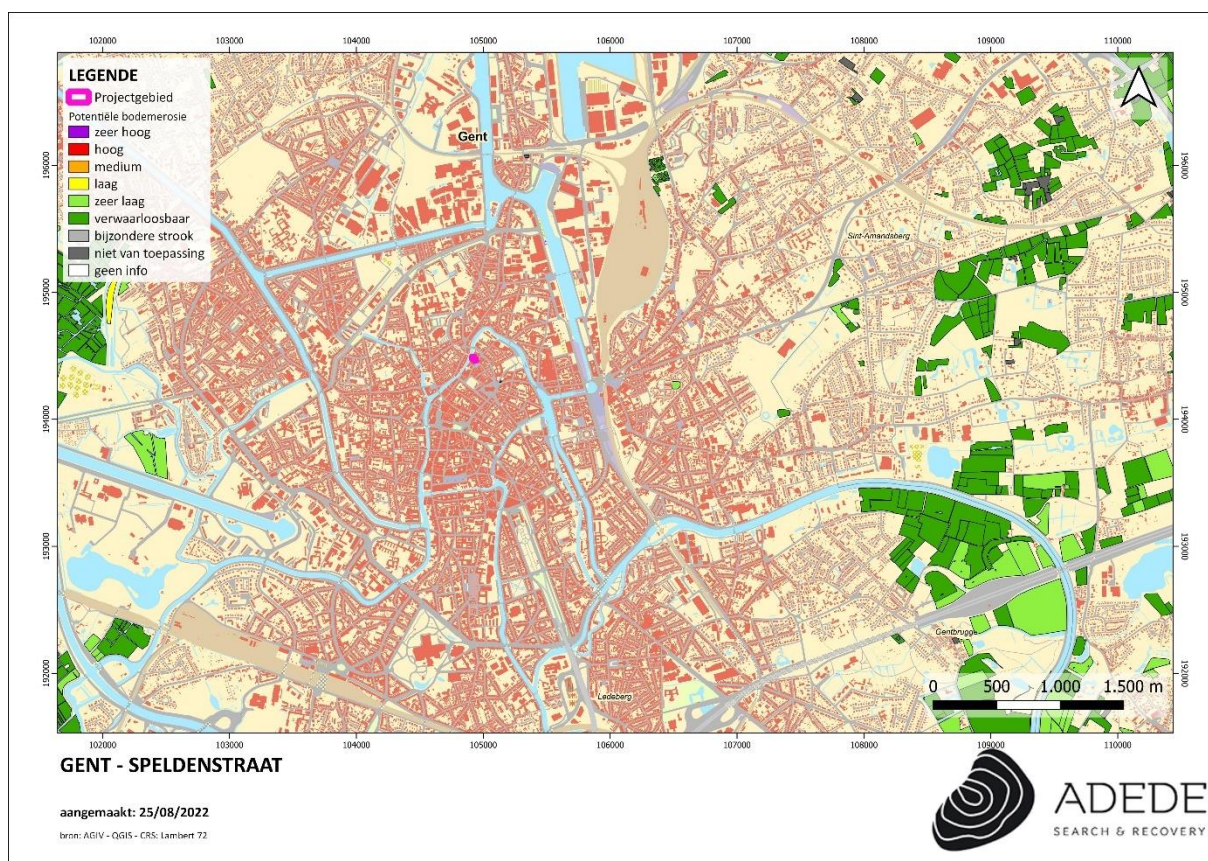
Heel het projectgebied en zijn omgeving is op de bodemtypekaart gekarteerd als behorend tot type 'OB' (bebouwde zone). Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

Zowel de bodem ter hoogte van het projectgebied als in de nabije omgeving zijn geen onderwerp geweest van een studie die de potentiële bodemerosie nagaat. Er vallen daarom geen eenduidige uitspraken te doen hieromtrent.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

De stad Gent -waarbinnen het projectgebied valt- is op de Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten aangeduid als 'zeer weinig erosiegevoelig'.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

Op het bodemgebruikbestand is het grootste deel van het projectgebied gekarteerd als 'kernstadbebouwing'. Dit zijn gebieden die voornamelijk bezet zijn door structuren en het transportnetwerk. Gebouwen, wegen en artificiële verharde oppervlakten die meer dan 80% van de totale oppervlakte uitmaken (minstens 80% is verhard).

Een deel in het noordwesten is ook aangeduid als 'water', maar dit is louter een gevolg van de weinig precieze kartering. De Leie bevindt zich namelijk niet binnen het projectgebied.

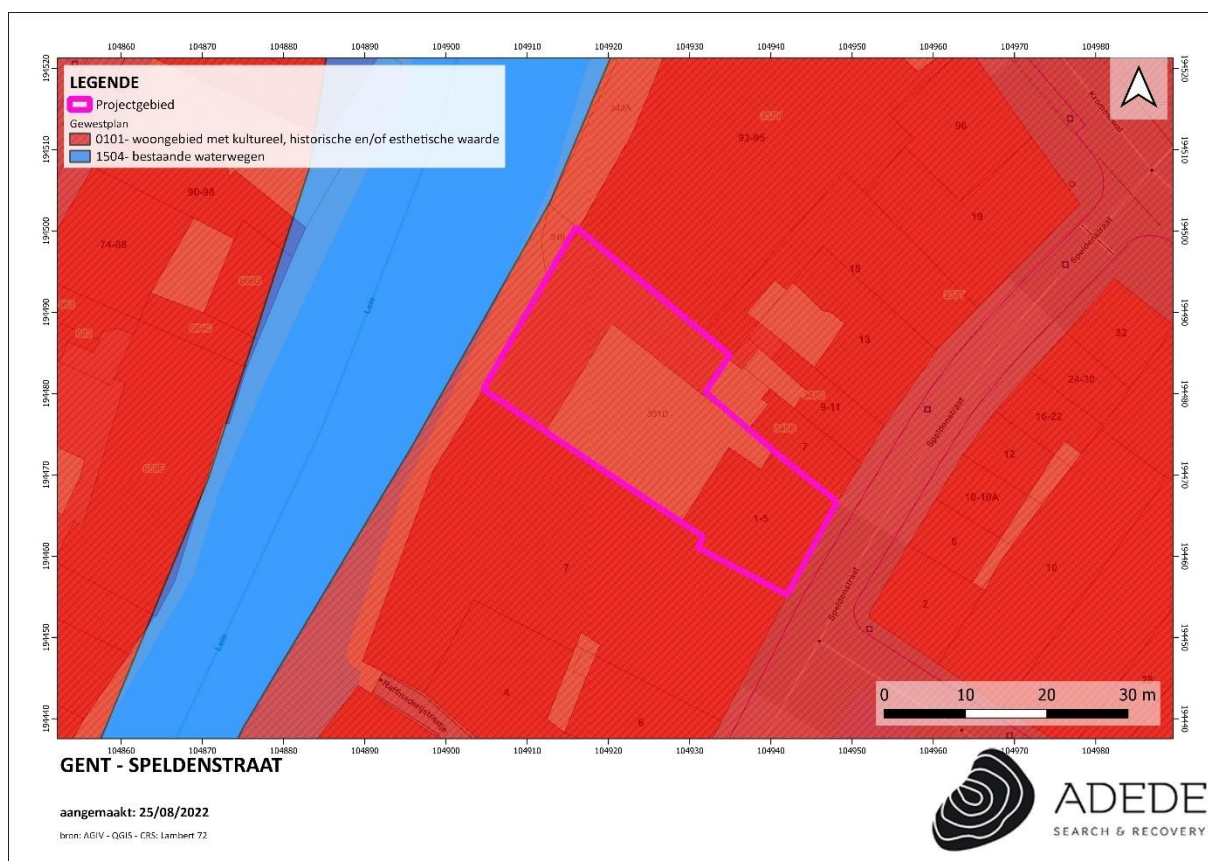
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodembebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Op het gewestplan is heel het projectgebied gekarteerd als 'woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde'.

De woongebieden zijn bestemd voor wonen, alsmede voor handel, dienstverlening, ambacht en kleinbedrijf voor zover deze taken van bedrijf om redenen van goede ruimtelijke ordening niet in een daartoe aangewezen gebied moeten worden afgezonderd, voor groene ruimten, voor sociaal-culturele inrichtingen, voor openbare nutsvoorzieningen, voor toeristische voorzieningen, voor agrarische bedrijven.

In de woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde wordt de wijziging van de bestaande toestand onderworpen aan bijzondere voorwaarden, gegrond op de wenselijkheid van het behoud.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering⁵

De vroegste menselijke aanwezigheid in Gent

De vroegste sporen van menselijke aanwezigheid in het Gentse gaan terug tot de prehistorie: getuigen hiervan zijn schaarse vondsten uit het midden-paleolithicum (55.000-35.000 voor Christus), mesolithicum (8.000- 4.400 voor Christus) en neolithicum (4.400-2.200 voor Christus) en enkele belangrijke resten uit de brons- (1.800-700 voor Christus) en ijzertijd (700-50 voor Christus).

Gent tijdens de Romeinse periode

Tijdens de Romeinse verovering van Gallië had men het uiteraard nog niet over Gent, maar wel over 'Ganda'. Dat is een Keltisch woord voor samenvloeiing.

Ganda bestond toen enkel uit de droge Blandijnberg en een moerassig dal met waterlopen. De bewoners moesten vaak weerstand bieden tegen overstromingen, maar gebruikten het water ook als verdediging tegen hun aanvallers.

8ste eeuw

Ganda groeide in de 8ste eeuw uit tot een omwalde handelsplaats rond de succesrijke Sint-Baafsabdij. Langs de Borreputsteeg, Kalenderberg, Mageleinstraat, Regnessestraat en Nederpolder vormde zich met de tijd aan de Schelde een haventje, rond de Sint-Janskerk (later Sint-Baafskathedraal). Aan de Leie werd een militair steunpunt gebouwd (nu Gravensteen, Veerleplein en Patershol).

De haven aan de Schelde breidde zich uit en het economische centrum verschoof naar de Leieoevers (Graslei en Groentenmarkt) met de Hoogpoort als ruggengraat.

11de eeuw

In de 11de eeuw strekte Ganda zich al uit tot de parochies Sint-Jacobs, Sint-Niklaas en Sint-Michiels. Een eerste verdedigingsgordel van waterlopen en poorten sloot de stad in: de Schelde met de Braampoort, de Ottogracht met de poort aan de Steenbrug, de Leie, de gegraven Houtlei met de Turrepoort en de gegraven Ketelvest met de Ketelpoort.

13de eeuw

⁵ <https://stad.gent/nl/binnenstad/over-de-wijk/geschiedenis-van-de-binnenstad>

Er kwamen meer buitenwijken bij de stad: Galgenberg, Overschelde, Minnemeers, Oudburg, Ser Raas Gerechte (Ekkergerm), Burggraven Gerechte (Briel en Burgstraat), Muide, Marialand, het Sint-Pietersdorp en het Sint-Baafsdorp.

Zo groeide Gent toen met haar 50 à 60.000 inwoners uit tot een - voor die tijd - ware grootstad. Gent telde toen zelfs meer bewoners dan Parijs! Langs de Leie, de Waldam, de Blaisantvest en de Muide ontstond een tweede vestinggordel met vijftien poorten (o.a. Brugse Poort, Rabot, Muidepoort, Hooipoort, Overpoort of Heuvelpoort, Kortrijkse Poort en Brusselse Poort of Keizerpoort).

16de eeuw

De Godsdienstoorlogen leidden tot de modernisering van de Gentse vesting. De Muide werd van de stad afgesneden via de Muidepoort of Sassepoort. Ook het Sint-Baafsdorp en de Heirnis kwamen buiten de stadsmuren te liggen. De nieuwe gordel kreeg een netwerk van grachten en aan de vestingmuren kwamen bastions, halve manen en waterkeringen.

17de - 18de eeuw

Tijdens de 17de en 18de eeuw bleven de stadsgrenzen bijna 200 jaar lang ongewijzigd. De bereikbaarheid langs rivieren leidde in en rond Gent tot de bloei van handel en verkeer. Een eerste spoorlijn tot in het huidige Koning Albert-I-park (of Zuidpark) zorgde ervoor dat Gent beter bereikbaar werd.

In 1850 werd het eerste bescheiden stationnetje vervangen door een representatief gebouw: het Zuidstation.

Eind 19de eeuw

Gent groeide uit tot een overbevolkte industriestad met 1.500 textielfabrieken en 120.000 bewoners. In die periode werden de stadsvesten de boulevards van de kleine stadsring. De verstedelijking buiten de historische binnenstad kon beginnen en creëerde in de binnenstad licht, lucht en verkeer. De Sint-Michielsbrug kwam er en de Muinkmeersen en Ekkergerm verstedelijkten, waar van 1851 tot 1904 een dierentuin lag tussen de spoorweg en de Schelde. Het Muinkpark is nog een restant van de verdwenen dierentuin. Alle straten kregen nieuwe rooilijnen. Verschillende gebouwen (o.a. het Stadhuis, de Sint-Jacobskerk, het Gravensteen, de Lakenhalle en het Belfort) werden gerenoveerd.

20ste eeuw

In de loop van de 20ste eeuw kende de Binnenstad nog enkele belangrijke ontwikkelingen.

Zo werd in 1929 het Koning Albert-I-Park aangelegd daar waar het Zuidstation voorheen was.

In 1972 werd de autoweg E17 doorgetrokken tot aan het park, d.w.z. tot aan de Binnenstad.

Rond de jaren '80 begon de herwaardering van de stad: Patershol, Prinsenhof, Oud Begijnhof, Sluizeken, Muide, Brugse Poort en Sint-Macharius die nog steeds voortduurt.

3.3.2 Bouwgeschiedenis van het projectgebied⁶

Woningen en ververij (ca. 1835-1883)

Omstreeks 1835 stonden er op het perceel Speldenstraat 1-5 twee woningen met aanhorigheden aan de straatzijde en achteraan het perceel een ververij. Het geheel was eigendom van de weduwe en kinderen van René Roelants.

Tussen 1840 en 1845 kwamen de woningen en katoenhandververij via verdeling in het bezit van Theodoor Van Meldert en zijn vrouw. Zij dienden in 1842 een bouwaanvraag in om vier kruisvensters in de gevel die uitgaf op de Leie dicht te metselen.

Bouw van een nieuwe woning i.o.v. De Coster (1883-1884)

In 1868 werd de eigendom verkocht aan Frederik De Coster, houtkoopman, en zijn vrouw Marie Maertens. In 1879 werd een deel van de katoenhandververij afgebroken en herbestemd tot blauwververij. Op de site was tevens een stoombakhuys gevestigd. De vergelijking van het primitief kadasterplan van 1835 en de bestaande toestand in 1884 bevestigt dat in deze periode een deel van de ververij werd afgebroken. In 1883 dienden De Coster en zonen een bouwaanvraag in om een woning te bouwen aan de Garenmarkt (huidig perceel Speldenstraat 1-5) Het betrof een verbouwing, gedeeltelijke vernieuwing en samenvoeging van de twee woningen aan de straatzijde (percelen 350 en 351). De bouwwerken werden geregistreerd in het kadaster in 1884. De achterbouw staat niet op het plan uit 1833, maar is wel te zien op de kadastrale mutatieschets uit 1884. In 1895 werd de site verkocht aan Felix Saverys-Delruez, brouwer uit Gent.⁶ In 1898 kwam de eigendom via verdeling in het bezit van zijn weduwe en dochter.

Het 19de-eeuwse pand aan de Garenmarkt/Speldenstraat werd vanaf ca. 1883 gehuurd door Maatschappij Vooruit. Het pand was in gebruik als centraal lokaal en kledijwinkel/magazijn van de maatschappij.

⁶ Cassiman, A., *Apotheek en kruidenierswinkel Vooruit. Speldenstraat 1-5, Gent.*

Bouw van een apotheek, winkel en verbandgebouw i.o.v. de Samenwerkende Maatschappij Vooruit (1903-1908)

In 1903 kwam het 19de-eeuwse pand, dat zij tot dan huurden, in het bezit van de Samenwerkende Maatschappij Vooruit. De bestaande bebouwing op het perceel werd in 1903 gesloopt om er een nieuw lokaal te bouwen, en een deel van de houtzagerij op het aanpalend perceel werd erbij geïntegreerd.

Zij dienden in maart 1903 een eerste bouwaanvraag in om een nieuw lokaal op te richten naar ontwerp van architect Ferdinand Dierkens. Het oorspronkelijk ontwerp voor de voorgevel werd niet uitgevoerd. De geveltekening uit maart 1903 werd in mei 1903 aangepast (De indeling van de gevel bleef hetzelfde, maar werd vereenvoudigd door het weglaten van een verdieping en verschillende ornamenten. Op de benedenverdieping is ter hoogte van de apotheek en de bakkerswinkel telkens een winkelpui met deur te zien. De naastliggende poort gaf toegang tot de doorrit die toegang gaf tot het binnengebied. Achteraan het perceel werd een verbandgebouw met operatiekamer gebouwd. Bij de bouwaanvraag bleef enkel een plan van de gelijkvloerse verdieping bewaard. Aan de straatzijde waren een apotheek en winkel gelegen met achterliggende magazijnen, een keuken, laboratorium, washuis, drogisterij en boterhandel. Langs de noordelijke perceelsgrens leidt een gang naar de achterliggende koer. Hoewel op het plan van maart 1903 reeds een verbandgebouw te zien is, werd in september 1903 een nieuwe bouwaanvraag ingediend voor het oprichten van deze voorziening, 'office d'operatieres medicales', naar ontwerp van architect Dierkens. Op basis van het toegevoegd plan kan men vaststellen dat de grote lijnen van het eerste ontwerp behouden bleven in het tweede ontwerp dat werd uitgevoerd. Bij de aanvraag werd ook het gevelplan van de gevel aan de Leie toegevoegd.

In 1908 werd het gebouw in de Speldenstraat uitgebreid met een nieuw volume. In 1903 werd een deel van de aanpalende houtzagerij bij het verbandgebouw aan de Leie geïntegreerd. Dit volume werd in 1908 uitgebreid. De Vooruit diende hiervoor op 26 mei 1908 een bouwaanvraag in. Uit het onderzoek ter plaatse is gebleken dat het bestaande volume, dat oorspronkelijk bij de zagerij hoorde, in 1908 verbouwd werd. In de vensteropeningen bleven de houten ramen uit 1908 bewaard. Het nieuwbouwvolume uit 1908 werd grondig verbouwd later in de 20ste eeuw.

De gebouwen in de Speldenstraat in de periode 1908-1989

Uit archiefonderzoek en onderzoek ter plaatse blijkt dat in de periode tussen de werken in 1908 en 1989 weinig verbouwingswerken werden uitgevoerd. Volgens een kadastrale mutatieschets uit 1940 werd het pand vergroot.

Gedeeltelijke sloop en verbouwing van het pand n.o.v. architectenbureau Berteloot (1989)

In september 1989 werd een sloopaanvraag ingediend om de bouwvallige delen van het pand in de Speldenstraat te mogen afbreken. Het grootste deel van de gebouwen achter het hoofdvolume aan de straatzijde werden gesloopt. Het volume aan de Leie dat oorspronkelijk bij de houtzagerij hoorde werd in deze periode verbouwd en met een verdieping verlaagd. De fabrieksschoorsteen werd afgebroken, alsook de twee zadeldaken en de tweede verdieping. Zo werd het volume even hoog als het aanpalende verbandgebouw uit 1903. Het geheel werd voorzien van een nieuwe dakbedekking. De sloop van de gebouwen werd in 1989 in het kadaster geregistreerd

In oktober 1989 diende men een bouwaanvraag in om de resterende gebouwen te verbouwen in te richten tot partijlokaal van de SPA naar ontwerp van architectenbureau Berteloot.

Bij de verbouwing van het gebouw in de Speldenstraat werd de bestaande indeling van het resterende gebouw grotendeels behouden, mits enkele aanpassingen. De huidige toestand van het gebouw is de toestand na de verbouwingswerken van de late jaren '80-begin jaren '90. De volgende werken werden uitgevoerd:

- Dakherstellingswerken met plaatsing van drie veluxen ter hoogte van de achtergevel en vernieuwen van de ramen ter hoogte van de voorgevel naar historisch model.
- De voorgevel werd gereinigd, de achtergevel werd voorzien van een bepleistering/cementering. De bestaande ramen in de gevels werden hersteld, en vervangen waar nodig. Het was aanvankelijk de bedoeling om alle ramen in de achtergevel te vervangen, maar er werd tijdens de werken beslist om er meer te houden. De ramen in de voorgevel werden voorzien van nieuwe rolluiken.
- In het interieur werd alle binnenpleisterwerk gedecapeerd, met uitzondering van de traphal. De open haarden werden afgebroken. De plafonds werden voorzien van verlaagde, valse plafond. Na het plaatsen van nieuwe elektriciteit en centrale verwarming werden de ruimtes op de gelijkvloerse verdieping opnieuw gevloerd met een grijze tegel, en op de eerste verdieping voorzien van een verhoogde vloer. Hierbij werden de houten paneeldeuren uit 1903 op de eerste verdieping onderaan afgezaagd. Op de benedenverdieping en tweede verdieping werden nieuwe deuren geplaatst.
- Tegen de achtergevel werd een serre/veranda gebouwd.
- Op de binnenkoer werden nivelleringswerken uitgevoerd en een parking aangelegd (asfaltering van de binnenkoer)

Verbouwing van het verbandgebouw aan de Leie tot kantoren (2003)

In 2003 werd een bouwaanvraag ingediend om de twee gebouwen aan de Leie, waar toen bergplaatsen waren, om te vormen tot kantoren. Het gebouw evenwijdig aan de Leie (oorspronkelijk verbandgebouw) werd verbouwd tot kantoorruimte, inkom en ontvangstruimte. Het gebouw haaks op de Leie (deel van de oude zagerij en volume uit 1908) werd teruggebracht tot twee bouwlagen en eveneens ingericht als kantoorruimte. De verbouwing van dit laatste gedeelte werd niet volledig uitgevoerd.

3.3.3 Historisch kaartmateriaal

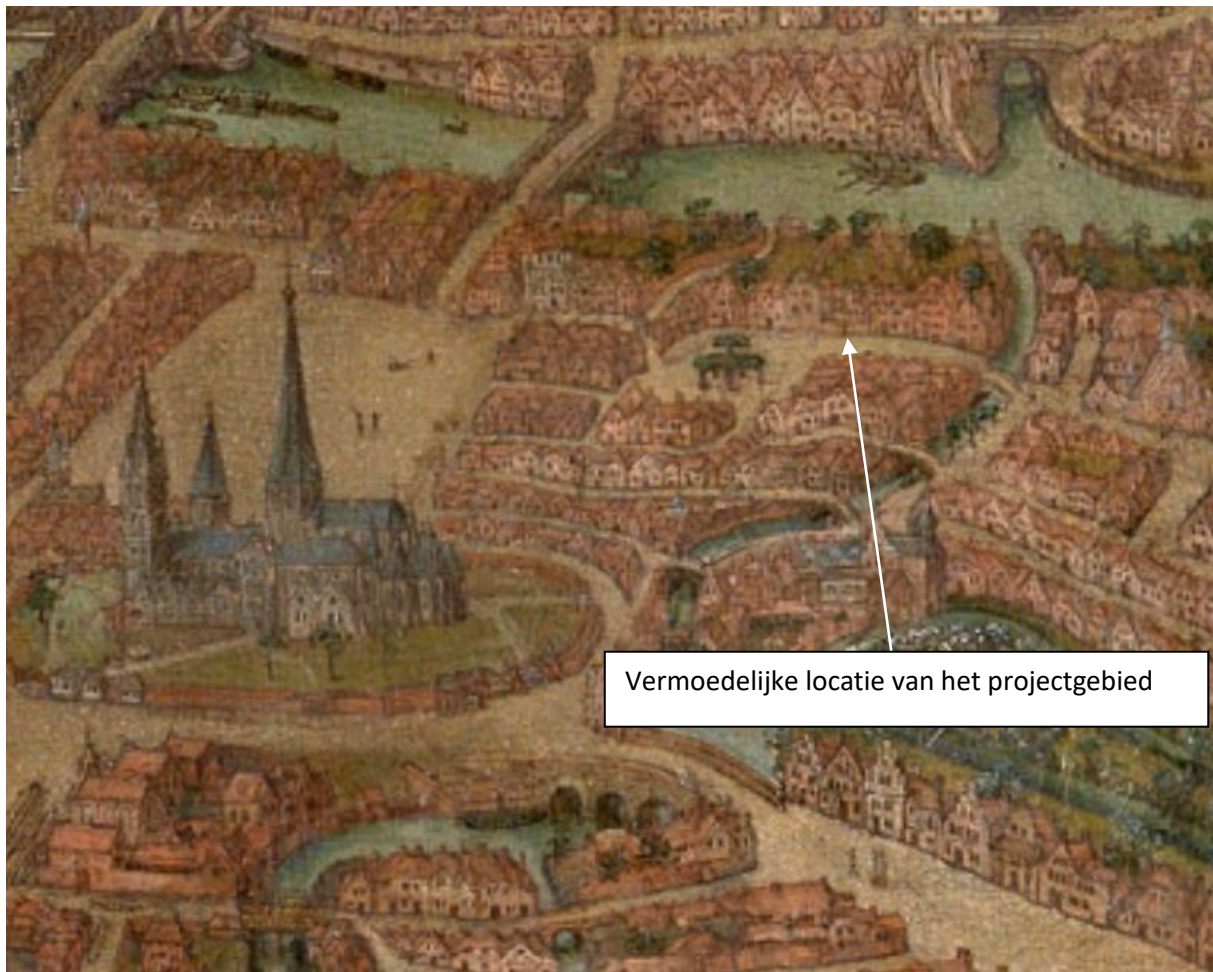
Op alle historische kaarten valt te zien dat er zich al zeker van in de 16de eeuw bebouwing bevond op het projectgebied. De precieze aard van deze bebouwing is niet gekend.

3.3.3.1 *Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima (1534)*

De oudste bruikbare cartografische bron om de historische evolutie van het projectgebied te kunnen schetsen, is de 'Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima'. Dit is een olieverfschilderij uit 1534 dat ondanks zijn sterk artistieke inslag toch tot op zekere hoogte een beeld kan schetsen van hoe Gent er tijdens de eerste helft van de 16de eeuw moet hebben uitgezien.⁷

Op deze kaart is te zien dat er zich halverwege de 16de eeuw reeds bebouwing bevond binnen het projectgebied. Dit is voornamelijk langsheen de straat. Aan de achterkant van het projectgebied (aan de kant van de Leie) lijken zich ook bepaalde structuren te bevinden, maar lijkt het projectgebied minder intensief bebouwd te zijn.

⁷ <https://erfgoedinzicht.be/collecties/detail/a5f64009-da3c-5026-9ff7-dbab1af7028d>

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima

3.3.3.2 Kaart van Jacob van Deventer (halverwege 16de eeuw)

Tijdens de tweede helft van de 16de eeuw vervaardigde de cartograaf Jacob van Deventer in opdracht van de Spaanse koning Filips II de plattegronden van meer dan 220 steden van de oude Nederlanden. In de meeste gevallen gaat het om de oudste cartografische weergave van deze steden die vandaag nog wordt bewaard. Deze documenten bieden ons dus een getuigenis over de steden in onze gewesten zoals ze er voor stonden op het einde van de middeleeuwen. Het aantal vervaardigde plattegronden evenals hun eenheid maken bovendien een unieke vergelijkende studie mogelijk. Tot slot wordt hun nauwkeurigheid algemeen erkend; ze is het resultaat van het – voor die tijd uitzonderlijke – feit dat Jacob van Deventer zelf ter plaatse ging om de nodige opmetingen te doen.⁸

⁸ <https://www.kbr.be/nl/projecten/onderzoeksproject-naar-de-atlas-van-jacob-van-deventer/>

Het projectgebied moet op de Ferrariskaart wat zuidelijker gesitueerd worden: het projectgebied ligt mooi in het verlengde van het (vandaag reeds gedempte) Meerhemkanaal.

Op deze kaart valt te zien dat er zich binnen het projectgebied bebouwing bevond langsheen de straatkant. Aan de achterkant, langsheen de Leie, lijken er zich geen gebouwen te bevinden.

Opvallend is dat er zich ten noordwesten van het projectgebied een waterloop uitkomt in de Leie. Dit is het Meerhemkanaal, een kanaal dat Sas van Gent verbond met de Leie. Het meest noordelijke stuk (ten noorden van het Fratersplein) werd in 1908 gedicht. Het zuidelijke stuk (tussen de Leie en het Fratersplein) werd in 1947 gedempt.⁹

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer

⁹

<https://beeldbank.stad.gent/index.php/image/watch/fbb4c52e64af4ef58178363c8b06176e58ae239af2024bbf876a4d018fb5ad84lu05cwyuwqs6t3nb8yqcitvvro1qijuy>

3.3.3.3. *Gandavvm vulgo Gent (Sanderus, 1641)*

Antonius Sanderus publiceerde historische werken vanaf 1610, maar zijn magnum opus is het rijk geïllustreerde *Flandria Illustrata, sive Descriptio Comitatus Istius per Totum Terrarum Orbis Terrarum*. De publicatie begon door Henricus Hondius, die al in 1634 een contract had met Sanderus. In 1641 liet Hondius in Leiden het eerste deel drukken als *Theatrum Flandriae*, maar verkocht de rechten meteen aan Joan Blaeu. Ze publiceerden twee delen van het werk in respectievelijk 1641 en 1644, met een nep-uitgeversadres in Keulen. Het werk omvatte tal van portretten, plattegronden, uitzichten en kaarten. Later gebruikte Blaeu vijftien kaarten van de *Flandria Illustrata* voor zijn *Atlas Maior* en de meeste plannen werden gebruikt in het stedenboek van de Koninklijke Nederlanden.¹⁰

Op deze kaart is te zien dat er zich binnen het projectgebied langsheen de straat en langs de Leie halverwege de 17de eeuw bebouwing bevond.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Hondius

¹⁰ <https://sanderusmaps.com/our-catalogue/antique-maps/europe/belgium-cities/old-antique-plan-of-gent-by-a-sanderus-21021>

3.3.3.4. Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. De 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst om zo de leemtes van de bestaande topografische kaarten op te vullen. Het in kaart brengen gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814) met als resultaat een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen. De Ferrarisatlas had tot doel een militaire kaart te zijn, waarbij de details niet de voornaamste zorg waren, maar eerder de algemene aanduiding van hagen, grachten, rivieren en gebouwstructuren.¹¹

Op de kaart van Ferraris is te zien dat het projectgebied -dat enkele meters meer naar het noordwesten dan aangegeven moet gesitueerd worden- in de tweede helft van de 18de eeuw bebouwd was. Langsheen de Leie lijken zich toen echter geen gebouwen bevonden hebben.

¹¹ http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

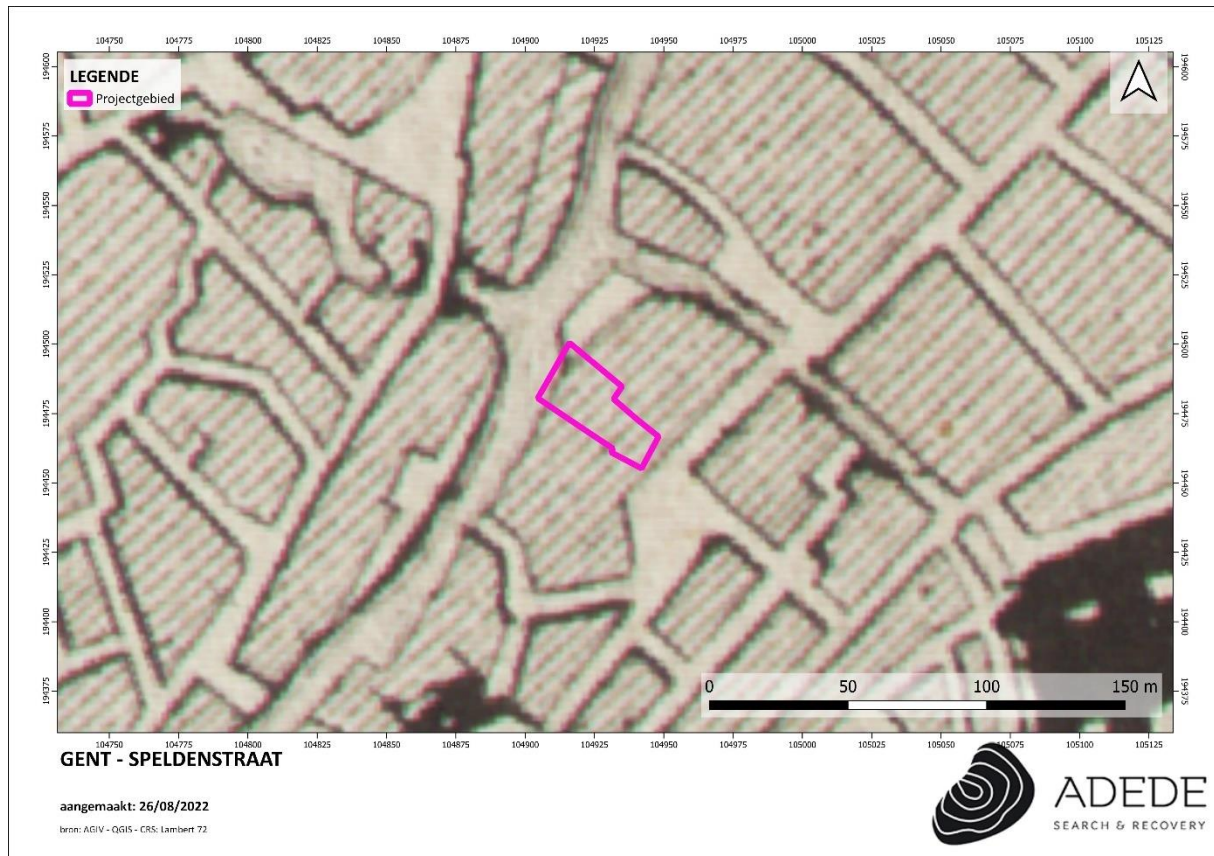

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.3.5. Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Philippe Vandermaelen was een autodidact cartograaf die vanwege zijn eerdere verwezenlijkingen op vlak van cartografie vanaf 1831 nauw samenwerkte met de overheid. Aanvankelijk was zijn opdracht het karteren van de grenzen op basis waarvan de onderhandelingen gevoerd werden tussen België en Holland. Hij maakte van zijn bevoorrechte positie bij de overheid gebruik om de hand te leggen op de handgeschreven plannen van de gemeentelijke kadasters en verwierf ook de bestaande driehoeksmetingen. Hij stuurde zijn topografen uit naar de negen provincies om er de nodige opmetingen te doen en publiceerde twee topografische kaarten van België: de kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's – een meesterwerk van de lithografie – was volledig voltooid in 1853, terwijl de 250 folio's van de kaart op schaal 1:20.000 verschenen tussen 1846 en 1854.

De kaart van Vandermaelen toont, net als de hiervoor besproken kaarten, aan dat er zich halverwege de 19de eeuw bebouwing bevond ter hoogte van het projectgebied. De aard van die bebouwing wordt echter niet gespecificeerd.

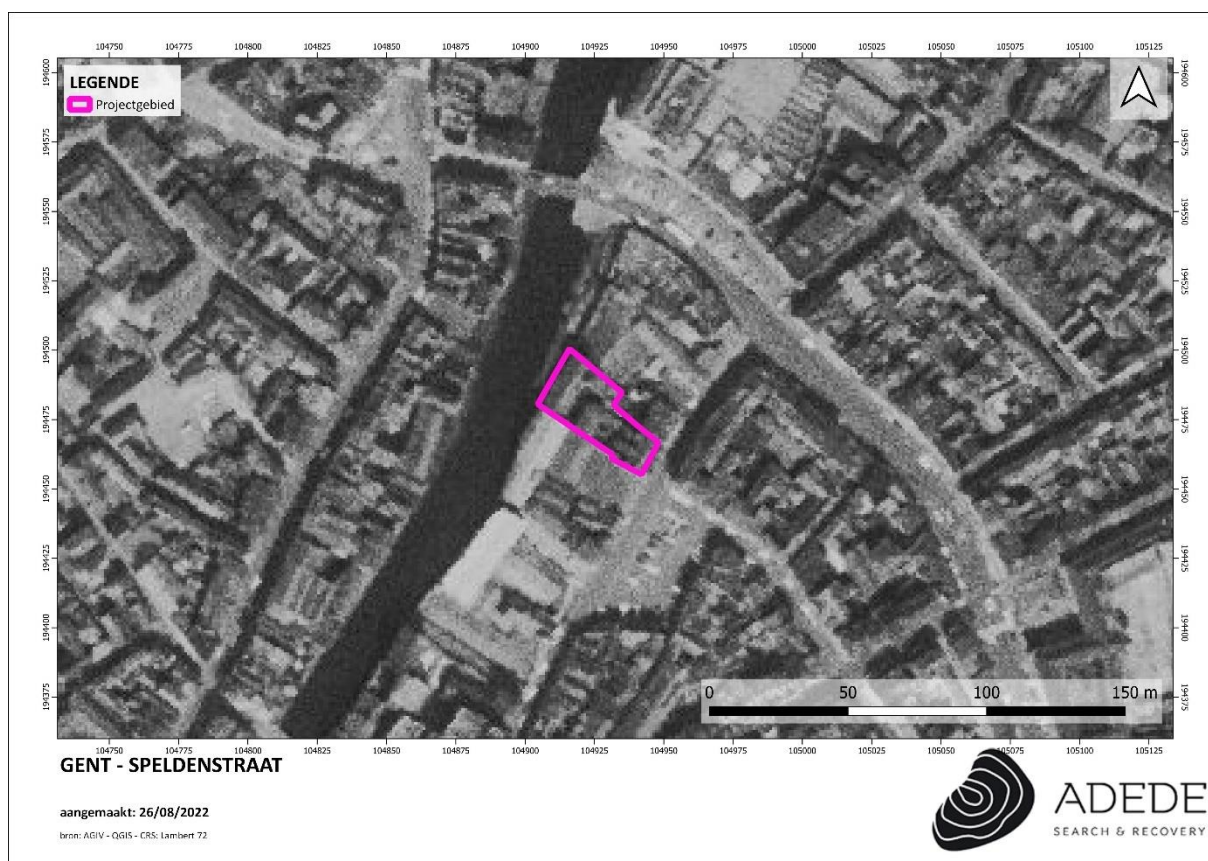

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.1 Luchtfoto 1971

Op de luchtfoto uit 1971 valt te zien dat er zich binnen het projectgebied meer bebouwing bevond dan nu. Dit stemt overeen met de besluiten uit de bouwhistorische nota over het projectgebied (zie 3.3.2. *Bouwgeschiedenis van het projectgebied*). Waar momenteel een verharde binnenplaats is, zijn op de luchtfoto bebouwing te zien. Blok A, B en C zijn wel te onderscheiden.

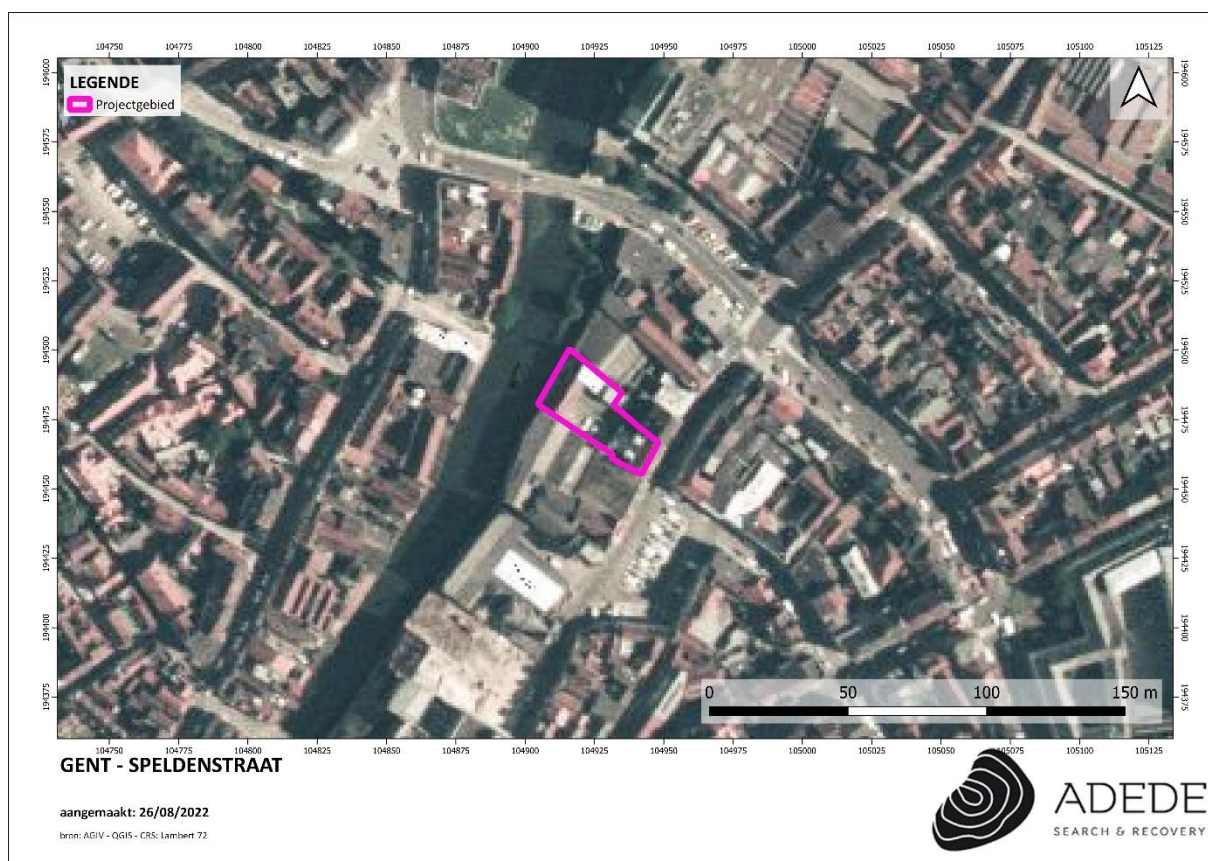
Het grootste deel van de gebouwen achter het hoofdvolume aan de straatzijde werden in 1989 gesloopt. Het volume aan de Leie dat oorspronkelijk bij de houtzagerij hoorde werd in deze periode verbouwd en met een verdieping verlaagd. De fabrieksschoorsteen werd afgebroken, alsook de twee zadeldaken en de tweede verdieping.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

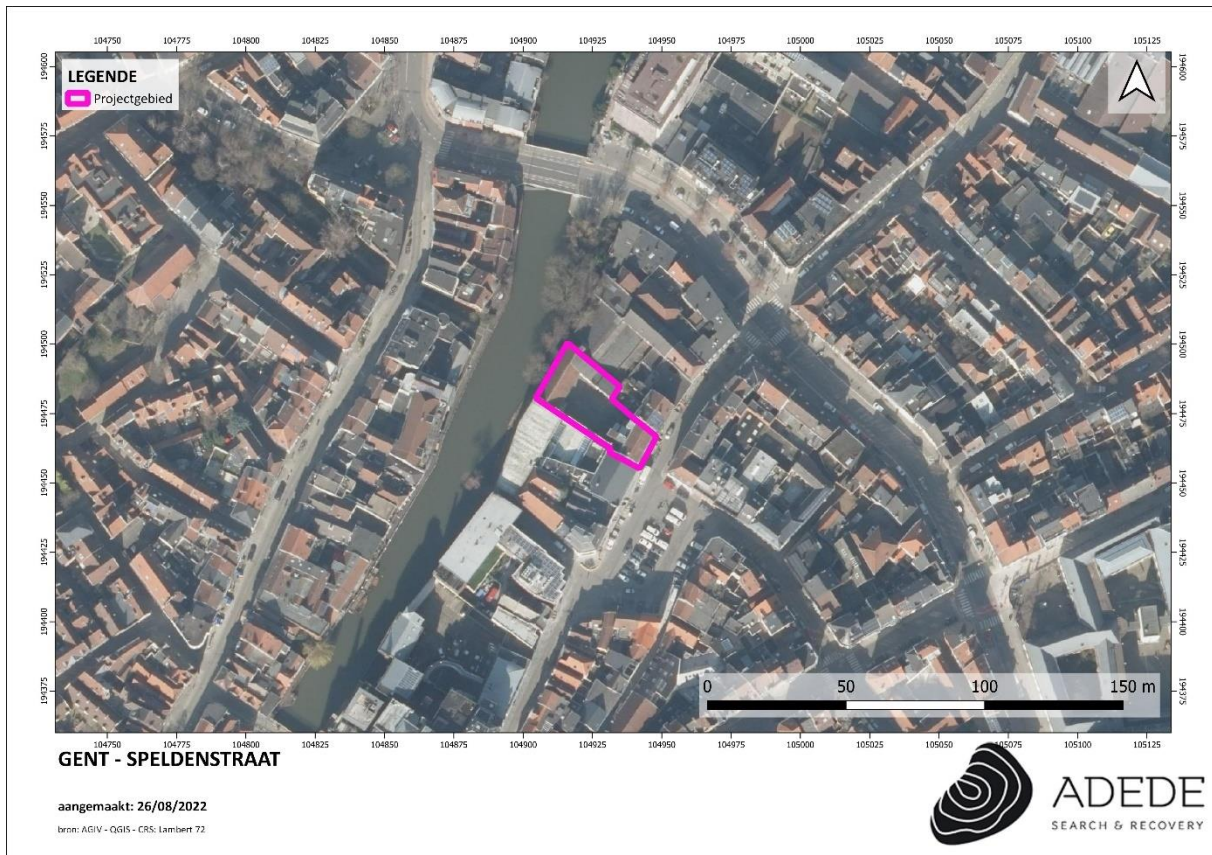
3.3.2 Luchtfoto 1979-1990

De situatie op de luchtfoto van 1979-1990 komt in belangrijke mate overeen met de huidige situatie: de bebouwing die op de luchtfoto van 1971 te zien is, is reeds afgebroken.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.3 Meest recente luchtfoto

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de meest recente luchtfoto.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

3.4.1 Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving

- Naar aanleiding van bouwwerken aan de Ottogracht 51 te gent, werd door Acke & Bracke bvba in 2020 een bureauonderzoek uitgevoerd. Aangezien de bodem door 19de en 20ste-eeuwse bouwcampagnes reed verstoord zou zijn en de werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zouden veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, zou verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid niet geleid hebben tot nuttige kenniswinst. Er werd dus geen vervolgonderzoek aanbevolen.¹²

¹² <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/16902>

- In het kader van de realisatie van een nieuwbouw langs de Oudevest 47 te Gent, werd door Goed in erfgoed in 2017 een bureaustudie uitgevoerd. Aangezien het bodemarchief door antropogene activiteiten sinds de 19de eeuw aanzienlijk is verstoord en de impact van de geplande werken beperkt was in oppervlak, was er slechts een beperkte kans op de nodige ruimtelijke inzichten om tot kennisvermeerdering te komen. Verder archeologisch onderzoek bleek dus niet nodig.¹³
- Voor de realisatie van een nieuwbouw langs de Oudevest 37/39 te Gent, werd door Goed in erfgoed in 2018 een bureauonderzoek uitgevoerd. Aangezien de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed relatief groot zou zijn en de bewaringstoestand van eventueel archeologisch erfgoed van voor de 13de eeuw moeilijk in te schatten was, was verder archeologisch onderzoek in de vorm van proefputten lijkt kosten-baten aangewezen.¹⁴

Dit onderzoek was bij het schrijven van deze archeologienota nog niet uitgevoerd.

- Naar aanleiding van de aanleg van een verharding met een oppervlakte van 123m² op het Beverhoutplein te Gent, werd in 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd door Acke & Bracke bvba. Aangezien de geplande werken amper 10 cm diep zouden gaan en het onwaarschijnlijk is dat op deze diepte archeologische sporen aanwezig zijn, werd een vervolgonderzoek niet nodig geacht.¹⁵

3.4.2 CAI Indicatoren

De meeste CAI-meldingen in de directe omgeving van het projectgebied behandelen gebouwen en constructies uit de middeleeuwen, een periode waarin Gent volop bloeide.¹⁶ Er werd in de omgeving ook één melding gedaan van een vondst (aardewerk) uit de prehistorie. Enkele CAI-meldingen getuigen ook over nijverheid in de 19de eeuw en bewoning in de vroegmoderne en moderne periode.

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
333403¹⁷ Evaluerend terreinonderzoek	Om (omvat het projectgebied)	Late middeleeuwen	Laat-middeleeuws woonhuis. Resten in baksteen: Traptoren Er zijn geen rechtstreekse aanwijzingen voor de datering, slechts enkele parallelle

¹³ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/4201>

¹⁴ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/7421>

¹⁵ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/21622>

¹⁶ <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/over-gent/ontdek-historisch-gent#42145>

¹⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333403>

			voorbeelden.
333261¹⁸ Toevalsvondsten	35m NO	Late middeleeuwen	Aardewerk: Beeld ('tire-lire') in geglazuurd terracotta Begin 14de eeuw
333402¹⁹ Evaluerend terreinonderzoek	35m NW	19 ^{de} eeuw	muurschildering: panoramisch gezicht op een klein kasteel, geschilderd in trompe l'oeil; vier wanden beschilderd Begin van de 19de eeuw
333486²⁰ Evaluerend terreinonderzoek	40m NW	19 ^{de} eeuw	Nijverheidsgebouiw. Resten in baksteen en metaal; ovaal compartiment en rechthoekig aansluitend deel; vierkante schoorsteen; reeks van zes zware ijzeren latten; rookkanalen Branderij?
333327²¹ Archeologische veldkartering	55m W	16 ^{de} eeuw	Woonhuis. Resten in baksteen en Doornikse kalksteen: bakstenen gewelf gedragen door twee natuurstenen zuilen; tweebeukig; sporen van schouw en toegangstrap
333324²² Toevalsvondst	90m O	18 ^{de} eeuw	Woonhuis. Muurschilderingen op zuidmuur (benedenverdieping) van een 17de eeuws huis; stelt burcht voor
333491²³ Archeologische veldkartering	75m NO	15 ^{de} eeuw	Klooster: Klooster van de arme klaren (1439) Muurschilderingen op de noordoostmuur van de gelijkgrondse achterste kamer: heiligenfiguur met aureool, gezeten op een troon, met gewaden in gele en rode okerkleur; omgeven door een baldakijn of troonhemel

¹⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333261>

¹⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333402>

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333486>

²¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333327>

²² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333324>

²³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333491>

			vloermotief zwarte driehoekjes afgewisseld met gele oker en Grieks kruis gestileerde florale motieven; Wandschilderingen behoren tot interieur van de kloosterkerk
333449²⁴ Erfgoedonderzoek, Archeologische opgraving	95m ZW	Prehistorie	Aardewerk in prehistorische techniek
		Middeleeuwen	Steen
		Volle Middeleeuwen	- Kuilen met vondstenmateriaal (schelpengruiswaar, beschilderd aardewerk van franse origine, ..) - Uitbraakspoor van een stenen constructie die haaks op de Waaistraat stond - Balkenrooster en planken wanden, geplaatst in een kuil, na de ophoging (12-13de eeuw); in opvulling ervan: benen kam vóór tweede fase van de bouw van het steen
		Late middeleeuwen	Resten in Doornikse kalksteen; Zuidelijke muur in opstand bewaard, gemeten van aanlegdiepte, tot 10 meter hoog; halfondergrondse kelderruimte in twee ruimtes opgesplitst; tweebeukige langwerpige ruimte vooraan verdeeld door standvinken of zuilen, waarvan één in situ; geen gelijkgrondse doorbreking; doorgang naar vierkante ruimte tegen zuidmuur; in het midden van vierkante ruimte: funderingsmassief van zuil (?); gelijkgrondse doorbreking in westmuur; noordelijk langsmuur: toegang tot benedenverdieping. Na de opvulling (zie verder) gebouwd

²⁴ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333449>

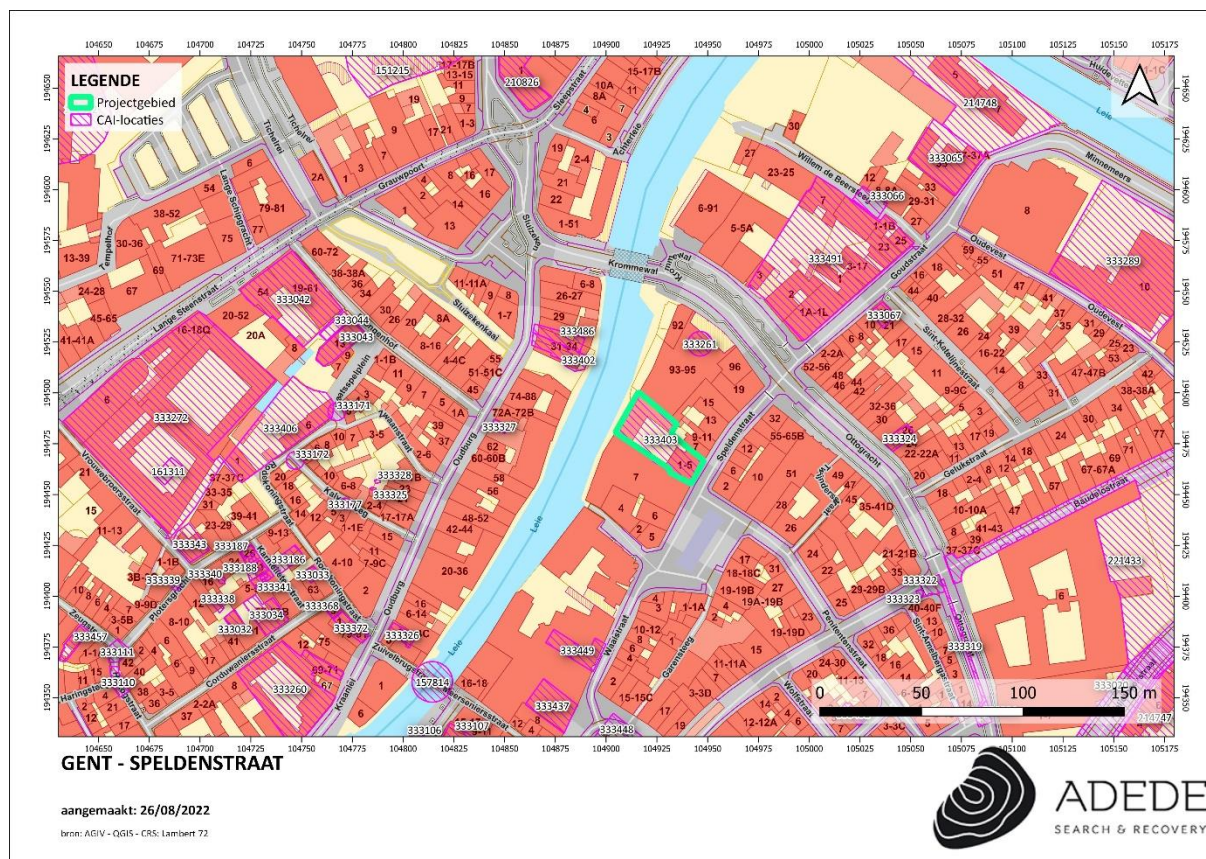
			Zuidmuur vs gevel: twee fasen? 16de eeuw: nieuwbouw boven de kelder aan straatkant eind 18de eeuw: ingrijpende veranderingen (gewelven etc.)
333066²⁵ Erfgoedonderzoek	140m NO	16 ^{de} eeuw	Eikenhouten plank met polychrome beschildering; 'afkomstig van 'zichtbaar spreidsel' uit het klooster van de Arme Klaren op de hoek van de Goudstraat en de De Beersteeg (?) Laat-gotisch met renaissance-invloeden 1500-1550
333437²⁶ Toevalsvondsten, Archeologische verldkartering	120m ZW	Late middeleeuwen	Utenhovesteen Resten in Doornikse kalksteen; centrale zuil die mogelijk tot aan de dakrand reikte; het droeg twee spitsbogen; hardbeen oost- en westmuur hoger bewaard dan eerst gedacht. In 1839 grotendeels afgebroken
157814²⁷ Evaluerend terreinonderzoek	150m ZW	14 ^{de} eeuw	restant van een oudere brugconstructie achter het parement van de bestaande brugboog. Het betreft een brugboog in Doornikse kalksteen. Het restant maakt wellicht deel uit van de brugbogen die in 1363-1364 gemetseld werden. 14de eeuw

²⁵ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333066>

²⁶ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333437>

²⁷ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/157814>

333326 ²⁸	150m ZW	Late middeleeuwen	Lavabo-nis en stookplaats uit baksteen met visgraatpatroon 15de eeuw, vermoedelijk verbouwd in de 18de eeuw
----------------------	---------	----------------------	--

Figuur 18. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

²⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/333326>

4 Besluit

In het kader van de aanvraag tot een omgevingsvergunning voor de sloop van bestaande gebouwen en de bouw van twaalf wooneenheden in de Speldenstraat 1-5 te Gent, werd door ADEDE BVBA een bureaustudie uitgevoerd in het kader van het opstellen van een archeologische nota met uitgesteld traject.

Het doel van dit onderzoek is driedelig. Allereerst wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Vervolgens wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten bewaard zijn en in hoeverre ze bedreigd zijn door de geplande bouwwerken. Ten slotte wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Op basis van beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan-of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het onderzoeksgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven ten einde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Het plangebied ligt op een hoogte van ca. 7 meter TAW, direct langsheen de Leie. Het hele studiegebied staat gekarteerd bij bodemtype OB wat aanwijst dat het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd kan zijn.

De CAI-locaties in de omgeving helpen om een verwachting te bepalen naar mogelijke archeologica op het plangebied. De meeste CAI-meldingen in de directe omgeving van het projectgebied behandelen gebouwen en constructies uit de middeleeuwen, een periode waarin Gent volop bloeide.²⁹ Er werd in de omgeving ook één melding gedaan van een vondst (aardewerk) uit de prehistorie. Enkele CAI-meldingen getuigen ook over nijverheid in de 19de eeuw en bewoning in de vroegmoderne en moderne periode.

Op basis van de cartografische bronnen beschikbaar vanaf de 16e eeuw kan vastgesteld worden dat er zich al zeker van in de 16de eeuw bebouwing bevond op het projectgebied. De precieze aard van deze bebouwing is niet gekend tot in de 19de eeuw. Toen bevonden er zich woningen en een ververij op het projectgebied. Bouwfases uit vroegere periodes kunnen vermoed worden, maar op basis van de beschikbare cartografische informatie is hier geen zicht op.

Halverwege de 19de eeuw werd een deel van de ververij afgebroken. Aan het eind van de 19de eeuw was het pand in gebruik als centraal lokaal en kledingwinkel/magazijn van de Maatschappij Vooruit. De bestaande bebouwing op het perceel werd in 1903 gesloopt om er een nieuw lokaal te bouwen, en een deel van de houtzagerij op het aanpalend perceel werd erbij geïntegreerd. Aan de straatzijde waren een apotheek en winkel gelegen met achterliggende magazijnen, een keuken, laboratorium,

²⁹ <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/over-gent/ontdek-historisch-gent#42145>

washuis, drogisterij en boterhandel. Achteraan het perceel werd een verbandgebouw met operatiekamer gebouwd. In 1908 werd het gebouw in de Speldenstraat uitgebreid met een nieuw volume. In 1903 werd een deel van de aanpalende houtzagerij bij het verbandgebouw aan de Leie geïntegreerd. Dit volume werd in 1908 uitgebreid.

In 1989 werd het grootste deel van de gebouwen achter het hoofdvolume aan de straatzijde gesloopt. In de jaren nadien werd Blok A verder omgebouwd tot partijlokaal van SPA.

In 2003 werd een bouwaanvraag ingediend om de twee gebouwen aan de Leie, waar toen bergplaatsen waren, om te vormen tot kantoren. Het gebouw evenwijdig aan de Leie (oorspronkelijk verbandgebouw) werd verbouwd tot kantoorruimte, inkom en ontvangstruimte. Het gebouw haaks op de Leie (deel van de oude zagerij en volume uit 1908) werd teruggebracht tot twee bouwlagen en eveneens ingericht als kantoorruimte.

Allereerst moet dus nagegaan worden of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Wat betreft het vinden van steentijd- en metaaltijdresten, kunnen we stellen dat er een algemene verwachting is. Het projectgebied bevindt zich namelijk vlakbij de Leie. Deze locatie kan dus een zekere aantrekkingskracht hebben uitgeoefend op steentijdbewoners. Vondsten in de omgeving bevestigen deze stelling. Zo werd er op ca. 100 meter van het projectgebied een steentijdvondst gedaan en dateren de oudste sporen van menselijke aanwezigheid op het Gentse grondgebied van het Midden-Paleolithicum (55.000-35.000 jaar voor onze tijdrekening).³⁰

Ook wat betreft het vinden van archaeologica uit de Romeinse periode wordt een algemene verwachting vooropgesteld. Tijdens de Romeinse periode was Gent ('Ganda') reeds bewoond; de locatie aan het rivierenknoppunt tussen Leie en Schelde was een geschikte plaats voor bewoning. Het bestond in die periode echter uit de droge Blandijnberg en een moerassig dal met waterlopen.³¹ Rond de centrale, grotere nederzetting aan het rivierenknooppunt, waren er in de 2de en de 3de eeuw talrijke andere kernen van bewoning. Ze bestonden uit boerderijen in een inheems-Romeinse traditie.³² De ligging van het projectgebied nabij de Leie kan dus ook interessant geweest zijn voor verschillende vormen van menselijke activiteit tijdens de Romeinse periode.

Voor de middeleeuwse periode wordt een hoge verwachting vooropgesteld. De middeleeuwse stad Gent ontwikkelde in de vroege middeleeuwen van een omwalde handelsplaats rond de succesrijke Sint-Baafsabdij tot een -voor die tijd- ware grootstad. De middeleeuwse stad Gent omvatte

³⁰ <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/over-gent/ontdek-historisch-gent#42132>

³¹ <https://stad.gent/nl/binnenstad/over-de-wijk/geschiedenis-van-de-binnenstad>

³² <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/over-gent/ontdek-historisch-gent#42136>

bovendien ook het projectgebied. Het is dus waarschijnlijk dat ter hoogte van het projectgebied -dat zich binnen de tweede, 13de-eeuwse stadsomwalling bevond- sporen van menselijke activiteit uit die periode kunnen teruggevonden worden. De aard van de menselijke activiteit ter hoogte van het projectgebied is echter nog onduidelijk. Archeologisch onderzoek kan hier echter verduidelijking over brengen.

Sinds de middeleeuwen lijkt het projectgebied dus onafgebroken bebouwd geweest te zijn. Voor de postmiddeleeuwse periode wordt bijgevolg ook een hoge verwachting vooropgesteld. De aard van de bebouwing en de menselijke activiteit ter hoogte van het projectgebied is tot in de 19de eeuw onduidelijk. In de eerste helft van de 19de eeuw was er een ververij gevestigd binnen het projectgebied. Later kwam het pand in handen van de Maatschappij Vooruit, die de panden gebruikte als o.a. centraal lokaal, kledingwinkel/magazijn, apotheek, winkel, magazijnen, keuken, laboratorium, washuis, drogisterij, boterhandel, etc.

Op het eind van de 20ste eeuw werden de gebouwen gebruikt als partijlokaal van SPA, en vonden er verschillende afbraak- en renovatiewerken plaats.

Al deze activiteiten tijdens de vroegmoderne en moderne periode zullen naar alle waarschijnlijkheid hun sporen hebben achtergelaten in de bodem ter hoogte van het projectgebied.

De kans op het aantreffen van archaeologica is echter afhankelijk van de mate waarin de bodem verstoord is. Het feit dat de bodem op het projectgebied gekwalificeerd is als bebouwde zone, kan wijzen op een ruime mate van bodemverstoring. Het bodemprofiel kan door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd zijn; al is hier wat betreft het projectgebied zeker nog geen absolute zekerheid over. Zo is er binnen stadscontexten -ondanks het bodemtype- vaak sprake van een goede bewaring van restanten van bebouwing en/of andere menselijke activiteit uit oudere fases.

De aard van de geplande werken vormen -gezien de diepte van de ingrepen- een mogelijke bedreiging voor het potentiële archeologische bodemarchief binnen het projectgebied. Zo zijn er in de eerste plaats de sloopwerken: Blok A wordt met uitzondering van de voorgevel helemaal gesloopt (dus ook de kelder), blok C verdwijnt quasi helemaal, de bestaande verharding en de onderlagen op de binnenplaats worden gesloopt, net als de onderliggende riolering.

De bouwwerken reiken onder blok A bovendien tot een diepte van ca. 3 meter (incl. buffer), en de kelder onder deze blok komt ca. 50 cm dieper te liggen dan in het oude gebouw, wat nog onbeschadigd bodemarchief kan raken.

Daarnaast worden op de binnenplaats ook de bestaande betonverharding en de zich daaronder bevindende rioleringen afgebroken; ingrepen die het eventueel aanwezige bodemarchief ook kunnen

beschadigen. Onder de binnenplaats komen bovendien nutsvoorzieningen tot op een diepte van ca. 2,50 meter diep.

De kelder onder blok B blijft gewoon bestaan. Hier is een archeologisch onderzoek dan weer niet nodig.

Blok C is niet onderkelderd en wordt niet onderkelderd, maar de aanleg van nutsleidingen en funderingen kunnen wel het eventueel aanwezige bodemarchief beschadigen.

Samengevat bedreigen de werken ter hoogte van blok A, blok C en de binnenplaats het bodemarchief. In combinatie met de geponeerde archeologische verwachting voor het projectgebied, dringt een vervolgonderzoek zich op. ADEDE bvba is van mening dat het noodzakelijk is om voorafgaand aan de geplande werken, (de eventuele aanwezigheid van) het bodemarchief te onderzoeken. De modaliteiten van dit onderzoek worden uiteengezet in het Programma van Maatregelen.

5 Bibliografie

5.1 Websites

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://bib.kuleuven.be>
- <http://www.ngi.be>
- <https://loket.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be>
- <http://www.cartesius.be>
- www.geopunt.be
- www.geoportaal.be
- www.dov.vlaanderen.be
- <https://www.onroenderfgoed.be/een-archeologisch-onderzoek-nodig>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11888>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/83014>
- <https://stad.gent/nl/binnenstad/over-de-wijk/geschiedenis-van-de-binnenstad>
- <https://www.kbr.be/nl/projecten/onderzoeksproject-naar-de-atlas-van-jacob-van-deventer/>
- http://historic-cities.huji.ac.il/mapmakers/braun_hogenberg.html
- <https://sanderusmaps.com/our-catalogue/antique-maps/europe/belgium-cities/old-antique-plan-of-gent-by-a-sanderus-21021>
- <https://beeldbank.stad.gent/index.php/image/watch/fbb4c52e64af4ef58178363c8b06176e58ae239af2024bbf876a4d018fb5ad84lu05cwyuwqs6t3nb8yqcitvvro1qijuy>

5.2 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Speldenstraat 1 (DCZSA404) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333403> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Kromme wal (DCZSA262) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333261> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Sluizeken 33 (DCZSA403) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333402> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Sluizeken 30 (DCZSA487) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333486> (Geraadpleegd op 02-09-2022)

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Oudburg 64 (DCZSA328) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333327> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Ottogracht 26 (DCZSA325) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333324> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Goudstraat 5 (DCZSA492) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333491> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Waaistraat 1-3 (DCZSA450) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333449> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Willem de Beersteeg (DCZSA67) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333066> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Vrijdagmarkt 9 (DCZSA438) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333437> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Zuivelbrug [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157814> (Geraadpleegd op 02-09-2022)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Oudburg (DCZSA327) [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/333326> (Geraadpleegd op 02-09-2022)

5.3 Nota's

- Acke, B., Bracke, M., Fonteyn, P., 2022, Archeologienota Gent Beverhoutplein 15-22, Acke & Bracke bv archeologienota nr. 2022.012, Moerbeke-Waas.
- Acke, B., Bracke, M., Wyns, G., 2020, Archeologienota Gent Ottogracht 51-53, Verslag van Resultaten, Acke & Bracke bv archeologienota nr. 2020.170, Moerbeke-Waas.
- Cassiman, A., 2022, Apotheek en kruidenierswinkel. Speldenstraat 1-5, Gent. CASBO GCV Bouwhistorische nota , Oudenaarde.
- Herremans, D., 2017, Archeologienota Gent-Oudevest. Goed in erfgoed archeologienota nr. 2017G59, Sint-Amandsberg.
- Herremans, D., 2018, Archeologienota Gent – Oudevest 37/39. Goed in erfgoed archeologienota nr. 2018E110, Sint-Amandsberg.

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 47 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 48 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.....	- 49 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.....	- 50 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.....	- 51 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 52 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.....	- 53 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.....	- 54 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 55 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 56 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima.....	- 63 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Hondius.....	- 65 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 67 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 68 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 69 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 70 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de meest recente luchtfoto.....	- 71 -
Figuur 19. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 76 -